

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Toma Vizbaraitė

LIETUVOS TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ ĮTAKA JOS EKONOMIKAI

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas

doc. dr. Daiva Laskienė
(pedagoginis vardas, mokslinis laipsnis, vardas, pavardė)

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

LIETUVOS TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ ĮTAKA JOS EKONOMIKAI

Tarptautinė ekonomika ir prekyba

Ekonomika (621L16001)

MAGISTRO DARBAS

Darbą atliko

(parašas)

Toma Vizbaraitė, VMTEP-4

(vardas, pavardė, grupė)

2016 m. gegužės 7 d.

(mėnuo, diena)

Vadovė

(parašas)

doc. dr. Daiva Laskienė

(pedag. vardas, moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

2016 m. gegužės 7 d.

(mėnuo, diena)

Recenzentas

(parašas)

lekt. dr. Tomas Stravinskas

(pedag. vardas, moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

2016 m. gegužės 7 d.

(mėnuo, diena)

KAUNAS, 2016



KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

(Fakultetas)

Toma Vizbaraitė

(Studento vardas, pavardė)

Tarptautinė ekonomika ir prekyba, (621L16001)

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

Baigiamojo magistro darbo „Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų įtaka jos ekonomikai“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016 m. gegužės 7 d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Tomos Vizbaraitės** baigiamasis magistro darbas tema „Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų įtaka jos ekonomikai“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Vizbaraitė, Toma. Impact of Lithuanian Foreign Direct Investment on National Economy. Master's Final Thesis in International Economics and Trading / supervisor doc. dr. Daiva Laskienė. Department of Economics, the School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Social Sciences: Economics
(mokslo sritis)

Key words: foreign direct investment, foreign direct investment outward, labour demand, export, GDP.

Kaunas, 2016, 69 p.

SUMMARY

The foreign direct investment are one of the main factor for the economic growth, development and one of the most important macro-economic indicators. Countries try to attract the foreign direct investment by using stable legislative regulations, ensuring friendly economic and social environment, ensuring stable political situation. The foreign direct investment can be used as a tool to enter to a new market, expand export, reduce production costs, implement new technologies, knowledges, work organization methods. Investors carefully choose where to invest, take into account possible risks.

The object of the Master's thesis is Lithuanian foreign direct investment. For this reason, the aim of the final work is to analyze the impact of Lithuanian foreign direct investment to home country economy.

The paper will seek to analyze the global foreign direct investment trends; reveal Lithuanian foreign direct investment development and issues; analyze the concept and forms of foreign direct investment; analyze the correlation between foreign direct investment and economic indicators; determine correlation strength between Lithuanian foreign direct investment outward and main economic indicators: gross domestic product, unemployment and export.

The first part of the Master's thesis analyze the outward foreign direct investment positive and negative aspects, how it is affect home country economy based on the scientific articles and publications. Lithuanian investment indicators change after joined the European Union.

The second part analyzes the concept and the types of the foreign direct investment, how it affects production, unemployment, and export indicators.

The third part of the paper consists of Lithuanian outward foreign direct investment and capital flow from the foreign impact the production, unemployment, and export indicators, which one of them are effected the most and the least.

The paper consists of 64 pages, 21 pictures, 11 tables

TURINYS

ĮVADAS.....	8
1. LIETUVOS TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ PROBLEMOS ANALIZĖ	10
1.1 Pasaulinės tiesioginių užsienio investicijų tendencijos	10
1.2 Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos į kitas šalis raida ir problemos	18
2. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO JAS DARANČIOS ŠALIES EKONOMIKAI TEORINIAI SPRENDIMAI.....	23
2.1 Tiesioginių užsienio investicijų samprata ir formos	23
2.2 Tiesioginės užsienio investicijos ir jas darančios šalies ekonominių rodiklių ryšys.....	29
2.2.1 Tiesioginės užsienio investicijos ir gamybos apimtis.....	30
2.2.2 Tiesioginės užsienio investicijos ir nedarbo lygis	32
2.2.3 Tiesioginės užsienio investicijos kaip eksporto alternatyva.....	35
2.3 Bendras tiesioginių užsienio investicijų poveikis jas darančios šalies ekonomikos plėtrai	37
3. TYRIMO METODOLOGIJA	41
4. LIETUVOS TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO EKONOMIKOS PLĖTRAI TYRIMO REZULTATAI.....	43
4.1 Ryšys tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir gamybos augimo	44
4.2 Ryšys tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo pokyčio.....	48
4.3 Ryšys tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto augimo.....	51
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	55
LITERATŪRA	58
PRIEDAI	66

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Besivystančių ekonomikos šalių tiesioginių užsienio investicijų srutai	11
2 pav. Daugiausiai investuojančios šalys pasaulyje	12
3 pav. Tiesioginių užsienio investicijų pokytis pasauliniu mastu ir pagal ekonomines šalių grupes	14
4 pav. Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos į ES.....	19
5 pav. Tiesioginių užsienio investicijų srutai JAV doleriais to meto kainomis	20
7 pav. Užsienio investicijų formos	27
8 pav. Bendras tyrimo modelis.....	41
9 pav. Baltijos šalių tiesioginės užsienio investicijos	43
10 pav. Lietuvos BVP augimas	45
11 pav. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir BVP ryšys.....	46
12 pav. Kapitalo pervedimų iš užsienio ir Lietuvos BVP ryšys.....	47
13 pav. Ilgalaikio nedarbo procentinis pokytis nedarbo atžvilgiu	48
14 pav. Nedarbo lygis Lietuvoje, proc.	49
15 pav. Nedarbo lygis ir išeinančios tiesioginės užsienio investicijos proc. nuo BVP.....	50
16 pav. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo lygio ryšys	50
17 pav. Kapitalo pervedimų iš užsienio ir nedarbo lygio ryšys	51
18 pav. Baltijos šalių paslaugų eksporto proc. nuo BVP	52
19 pav. Lietuvos paslaugų ir prekių eksporto metinis augimas procentais	52
20 pav. Tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto ryšys	53
21 pav. Kapitalo pervedimų iš užsienio ir eksporto ryšys.....	54

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų kryptys	12
2 lentelė. Daugiausiai į užsienio rinkas investuojančios Europos Sąjungos šalys	13
3 lentelė. Lietuvos ekonomikos rodikliai	19
4 lentelė. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų srautas užsienyje	21
5 lentelė. Lietuvos sukauptos tiesioginės užsienio investicijos užsienyje pagal ekonominės veiklos rūšis	22
6 lentelė. Investicijų klasifikavimas	25
7 lentelė. Investicijų formos	26
8 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų strategijos.....	31
9 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų kaštai ir nauda namų ekonomikai	38
10 lentelė. Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis, mln. Eur.	44
11 lentelė. Lietuvos sukauptos tiesioginės užsienio investicijos pagal šalis.....	46

IVADAS

Temos aktualumas. Šiandieninėmis ekonominės globalizacijos sąlygomis tiesioginės užsienio investicijos yra laikomos svarbiu veiksniu, kuris įtakoja šalies ūkio ekonominę raidą bei yra laikomas vienu iš svarbiausių šalies makroekonominių rodiklių. Investicijų pritraukimas tapo vienu iš svarbiausių uždavinių tarptautinėje politikoje. Tiesioginės užsienio investicijos įvardijamos kaip vienas iš pagrindinių šalies ūkio plėtros ir ekonominio augimo veiksnių. Investiciniai kapitalo srautai besivystančios ekonomikos valstybėms yra labai svarbūs – kartu su kapitalu ateina naujos technologijos, žinios, darbo organizavimo metodai, atsiveria naujos rinkos. Investuojančios šalys, siekdamos lengviau patekti į užsienio rinkas, sumažinti gamybos kaštus, vystyti naujas technologijas, renkasi investicijas į kitas šalis.

Tiesioginių užsienio investicijų srautus lemia ekonominiai, politiniai, socialiniai, teisiniai ir kt. veiksniai, kurių įtaka šalies ekonominiam augimui gali būti lemtinga. Investuotojai atidžiai renkasi investavimo kryptis, įvertina visas galimas rizikas ir atsiperkamumo laipsnį. Tiesioginės užsienio investicijos padeda užmegzti ilgalaikius ryšius su užsienio valstybėmis, paremtus abipuse ekonomine nauda.

Temos ištyrimo lygis. Tiesioginių užsienio investicijų įtaka investuojančios šalies ekonomikai nėra plačiai analizuojama mokslininkų darbuose. Užsienio autoriai, analizuojantys išeinančias tiesiogines užsienio investicijas akcentuoja nekvalifikuotos darbo jėgos poreikio sumažėjimą dėl ko auga nedarbas (Wolf, 2004; Mariotti & Piscitello, 2007; Elia, Mariotti & Piscitello, 2009). Kitas svarbus aspektas, kurį akcentuoja mokslininkai, yra konkurencinio pranašumo siekis (Nourbakhshian, Hosseini, Aghapour & Gheshmi, 2012), užsitikrinant priėjimą prie naujų rinkų, technologijų, žinių ir darbo jėgos (Bernatonytė ir Normantienė, 2009; Kueh, Puah & Liew 2014; Williams, 2009). Dažniausiai tiesioginių užsienio investicijų poveikis namų ekonomikai analizuojamas organizacijos lygmenyje, kuris geriausiai leidžia įvertinti tiesioginių užsienio investicijų teigiamą ir neigiamą poveikį bei leidžia daryti apibendrinančias prielaidas apie galimą poveikį visos šalies ekonomikai (Carcovic & Levine, 2002; Chowdhury & Movrotas, 2003).

Temos problematika. Viena iš priežasčių – sunku nustatyti, kokį poveikį turi išeinančios tiesioginės užsienio investicijos šalies ūkiui ir ekonomikai. Kadangi valstybės ekonomika yra veikiama vidinių ir išorinių veiksnių. Taip pat valstybes veikia ateinančios tiesioginės užsienio investicijos. Todėl šiame darbe pagrindinis dėmesys yra skiriamas Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų poveikiui pačios šalies ekonomikai. Mokslininkai, analizuojantys tiesioginių užsienio investicijų poveikį namų ekonomikai akcentuoja poveikio BVP, nedarbo lygio ir eksporto vystymo problematiką.

Šiame darbe analizuojami pagrindiniai rodikliai, kuriuos dažniausiai paveikia šalies tiesioginės užsienio investicijos: BVP, nedarbo lygis ir eksportas.

Darbo objektas – Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos.

Darbo tikslas – ištirti Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų įtaką šalies ekonomikai.

Keliami uždaviniai:

1. Išanalizuoti pasaulines tiesioginių užsienio investicijų tendencijas.
2. Atskleisti Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų raidą ir problemas.
3. Išanalizuoti tiesioginių užsienio investicijų sampratą ir formas.
4. Išanalizuoti tiesioginių užsienio investicijų ryšį su pagrindiniais ekonominiais rodikliais.
5. Nustatyti ryšio stiprumą tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir pagrindinių ekonominių rodiklių, tokių kaip gamybos apimtis, nedarbo lygis ir eksportas.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros lyginamoji analizė, grafinė statistinė lyginamoji analizė, koreliacinės analizės metodas. Darbe remiamasi Pasaulio banko, įvairių autorių mokslinėmis publikacijomis, Lietuvos banko, Lietuvos statistikos departamento pateikiama statistine informacija, Knoema duomenų baze.

Darbo struktūra ir apimtis. Magistro darbo apimtis 64 psl. Darbe pateikta 11 lentelių, 21 paveikslai, 4 priedai. Literatūros sąrašė yra 103 pozicijos.

Darbo apribojimai ir sunkumai. Galima išskirti keletą darbo temos nagrinėjimo apribojimų, su kuriais buvo susidurta rengiant darbą:

1. Tiesioginių užsienio investicijų poveikis investuojančiai šaliai nėra plačiai analizuojama tema akademinės ir mokslinės bendruomenės. Dėl šios priežasties, rengiant darbą buvo susidurta su informacijos trūkumu, rengiant teorinę ir analitinę darbo dalis.
2. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai vertinimas dažniausiai remiasi atskiro verslo šakos subjektų analize, todėl sunku atlikti apibendrinančius tiesioginių užsienio investicijų poveikio vertinimus šalies mastu.
3. Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos į užsienio rinkas nėra plačiai analizuojama tema, todėl pakankamai sunku rasti reikšmingos statistinės informacijos, gilesnių analizių ir mokslininkų vertinimų šia tema.
4. Ne visa tyrimui reikalinga statistinė informacija pateikiama Lietuvos statistikos duomenų bazėse. Tarptautinėse duomenų bazėse pateikiama statistinė informacija skirtinga, susisteminta remiantis skirtingais metodais, todėl buvo sunku nustatyti tikslius pasirinktų rodiklių dydžius.

1. LIETUVOS TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ PROBLEMOS ANALIZĖ

Pastaruosius trisdešimt metų užsienio prekyba ir investicijos į kitas valstybes augo greičiau nei kiti ekonominiai rodikliai. Tarptautinės kompanijos veržiasi į kitų valstybių rinkas, skatina importą ir eksportą, kuria naujas darbo vietas, atsineša naujas technologijas. Besivystančių šalių viena iš ekonominių problemų – šalys neturi pakankamai nacionalinių finansinių išteklių, kad galėtų pakankamai investuoti į ūkio sektoriaus vystymąsi. Taip pat investicijoms turi būti sukurta palanki teisinė bazė, užtikrintas ekonominis ir politinis stabilumas, kuris prisideda prie patrauklios investicijoms valstybės įvaizdžio formavimo. Dažniausiai investuotojomis tampa ekonomiškai išsivysčiusios šalys, kurios dalį finansinių, gamybinių ir darbo jėgos išteklių perkelia į besivystančios ekonomikos šalis, kurios pasižymi palankia darbo rinka, ekonomine ir politine situacija, gali būti naudojamos kaip kanalas, išeinant į užsienio rinkas, į kurias tradiciniais būdais yra sunku patekti. Paskutiniaisiais metais pastebima tendencija, kad investuoja ne tik išsivysčiusios ekonomikos šalys, bet ir besivystančios ekonomikos valstybės, pasižyminčios stipria tam tikra ūkio šaka ar verslo sektoriumi. Pačioms organizacijoms tampant globaliomis ir mažėjant atstumams tarp rinkų, vis daugiau verslo įmonių ryžtasi investuoti į užsienio rinkas.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų srantai tapo didesni ir orientuoti į šias šalis dėl laisvo darbo, kapitalo ir paslaugų judėjimo, kurį užtikrina narystė Europos Sąjungoje. Lietuvos įmonėms susidarė palankesnės ir laisvesnės galimybės investuoti savo kapitalą į užsienio valstybių rinkas, tikintis didesnės gražos nei iki tol.

1.1 Pasaulinės tiesioginių užsienio investicijų tendencijos

Išeinančios iš šalies tiesioginės užsienio investicijos ir jų teigiamas arba neigiamas poveikis šaliai priklauso nuo to, kokį vaidmenį išeinančios tiesioginės užsienio investicijos vaidina namų rinkoje. Daugiausiai dėmesio skiriama, kokį poveikį tiesioginės užsienio investicijos turi namų šalies ekonomikai ir jos augimui. Tiesioginės užsienio investicijos yra vienas iš būdų, kurį pasirenka įmonės, norėdamos savo veiklą plėsti užsienyje. Dažniausiai jas motyvuoja produktų įvairovės poreikis, inovacijos, konkurencinis pranašumas, palanki valiuta, liberalios rinkos. Tokiu atveju, kai pasirenkama perkelti gamybą į užsienio valstybes, tai sumažina vietinės darbo rinkos užimtumą ir ekonominį augimą. Kita vertus, išeinančios tiesioginės užsienio investicijos yra papildomos vidaus investicijomis, tai skatina vietos gamybą. Tai pasireiškia, kuomet tarptautinės įmonės, tyrinėdamos užsienio rinkas,

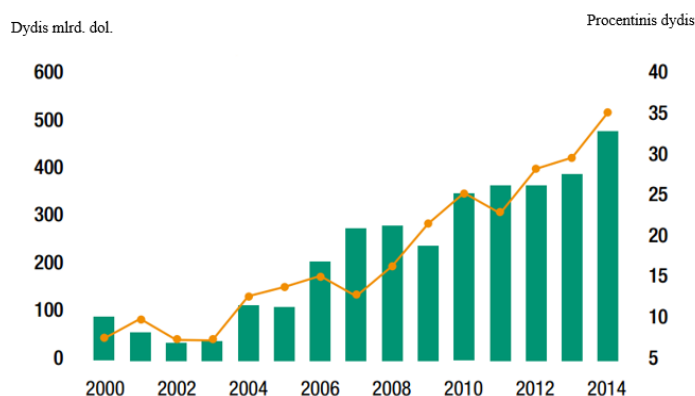
importuoja pusgaminius ir žaliavas mažesnėmis sąnaudomis bei perima užsienio valstybių technologijas (Herzer, 2010).

Investuojančios šalys, savo kapitalą nukreipdamos į besivystančios ekonomikos šalis, gauna naujas eksporto galimybes į tas rinkas, į kurias iki tol įeiti buvo sunku, o priimanči šalis gauna prekybinius susitarimus. Investavimas į kitas šalis padeda užtikrinti geresnę priėjimą prie pigesnių ir kokybiškesnių žaliavų, padeda sumažinti gamybos kaštus ir sukurti naujas darbo vietas kitoje šalyje. Galiausiai, investicijos prisideda prie technologinio, žinių ir įgūdžių vystymosi, jeigu šalis, į kurią investuojama pasižymi aukštos kvalifikacijos pigesne darbo jėga ir turi technologinį ir gamybinių potencialą, kuris nėra pilnai išnaudojamas (Nourbakhshian et al., 2012). Valstybės nuo 2000 metų daugiau kaip 55 valstybės priėmė daugybę teisės aktų ir nutarimų, kurie palengvintų šalies ekonominę ir politinę aplinką, skatintų investicijų atėjimą (Demir, 2016).

Įmonės, kurios investuoja tiesiogiai į užsienio šalis, dažniausiai siekia padidinti savo konkurencinį pranašumą produktų, procesų, technologijų, įvaizdžio bei reputacijos srityse, didinti įmonės arba prekės ženklo žinomumą užsienio rinkose.

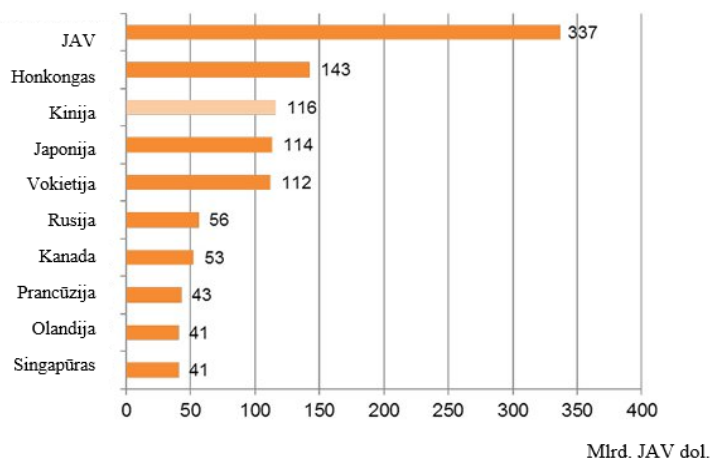
Išeinančių tiesioginių užsienio investicijų poveikis ir plėtra šalyje priklauso nuo šalies ūkio sugebėjimo įsisavinti gaunamą naudą iš tiesioginių užsienio investicijų, technologinio atotrūkio tarp šalių, tarptautinių ir vietos įmonių (Denzer, 2011).

Analizuojant paskutinių dešimtmečių duomenis, tiesioginių užsienio investicijų srautai pasaulyje stipriai išaugo. Nors investicijų dydžiui ir investavimo kryptims tiesioginį poveikį turi finansinės ir ekonominės krizės, politiniai ir geopolitiniai įvykiai, valstybių gebėjimas užtikrinti ekonominį stabilumą bei socialinę ir teisinę šalies situacija, tačiau pastebima tendencija, kad investicijos paskutiniaisiais dešimtmečiais, nors ir su tam tikrais nuokrypiais, augo (žr. 1 pav.). Tai siejama su šalių ekonominės ir socialinės gerovės augimu, nuolatinio rinkų susijungimu ir siekiu išlaikyti konkurencingumą.



1 pav. Besivystančių ekonomikos šalių tiesioginių užsienio investicijų srautai (World Investment Report 2015, p. 6)

Analizuojant 2000 – 2014 tiesioginių užsienio investicijų srautus, pastebima, kad 2004 m. investicijų srautai iš besivystančių ekonomikos šalių sparčiai išaugo. 2014 metais multinacionalinės korporacijos iš besivystančios ekonomikos šalių investavo 468 mlrd. JAV dolerių. Tai yra 23 proc. daugiau nei 2013 m. Tai reiškia, kad vis daugiau įmonių pasirenka investuoti į užsienio valstybes, o investicijų dydis nuolat auga, o daugiausiai pasaulyje investuojančių šalių dešimtukas pateiktas 2 pav. Tarp daugiausiai investuojančių šalių patenka Jungtinių Amerikos valstijų (JAV) įmonės, Honkongas, Kinija, Japonija. Tarp Europos Sąjungos valstybių yra Vokietija, Prancūzija ir Olandija.



2 pav. Daugiausiai investuojančios šalys pasaulyje (Chu, 2015)

Per pastarąjį šimtmetį, kuomet tiesioginės užsienio investicijos išaugo, jų kryptis pasikeitė. Jeigu 1913 m. 2/3 tiesioginių užsienio investicijų buvo nukreipta į besivystančios ekonomikos šalis, tai šiandien 3/4 tiesioginių užsienio investicijų atitenka išsivysčiusių ekonomikų šalims ir tik 1/4 investicijų besivystančios ekonomikos šalims (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų kryptys (Overseas Development Institute, 2006)

	1913/14 mlrd. dol.	1913/14 %	Augimas %		2001 mlrd. dol.	2001 %	Augimas %
JAV	7,1	15,8	16	JAV	6277	26,9	27
Rusija	3,8	8,4	24	UK	2204	9,4	36
Kanada	3,7	8,2	32	Vokietija	1866	8,0	44
Argentina	3	6,7	39	Prancūzija	1431	6,1	50
Austrija - Vengrija	2,5	5,6	45	Olandija	1027	4,4	55
Ispanija	2,5	5,6	50	Italija	943	4,0	59
Brazilija	2,2	4,9	55	Japonija	871	3,7	63
Meksikas	2	4,4	60	Belgija/ Liuksemburgas	741	3,2	66
Indija ir Ceilonas	2	4,4	64	Hon Kongas (Kinija)	608	2,6	68
Pietų Afrika	1,7	3,8	68	Kanada	597	2,6	71
Australija	1,7	3,8	72	Kinija	534	2,3	73
Kinija	1,6	3,6	75	Šveicarija	521	2,2	76
				Brazilija	443	1,9	
				Indija	130	0,6	

Remiantis 1 lentelėje pateiktais duomenimis, 1913 m. tiesioginės užsienio investicijos buvo nukreiptos į besivystančios ekonomikos šalis, kai tuo tarpu 2001 m. pagrindiniai tiesioginių užsienio investicijų srantai buvo nukreipti į išsivysčiusios ekonomikos šalis (išskyrus Hon Kongą). Dėl ekonominio šalių augimo ir konkurencingumo didėjimo, išsivysčiusios ekonomikos šalys investuoja į tokiu pačiu arba panašiu ekonominio išsivystymo lygiu pasižyminčias šalis.

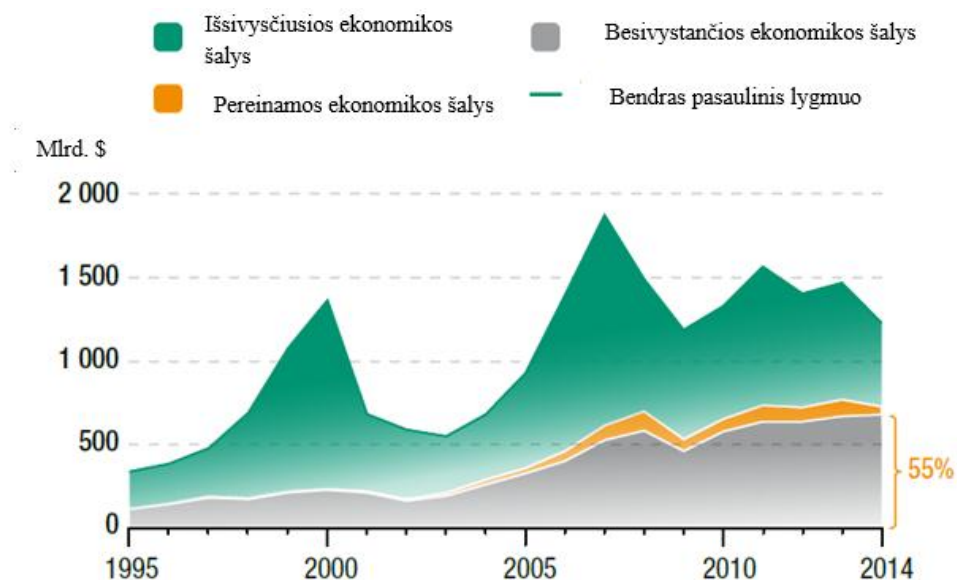
Europos Sąjungoje 2014 m. daugiausiai užsienio rinkose investavo Vokietija (112,227 mlrd. dol.), Jungtinės Karalystės investicijų srautas 2014 m. buvo neigiamas (-59,628 mlrd. dol.)¹, trečia pagal investavimo į užsienio rinkas valstybė – Prancūzija (42,869 mlrd. dol.). Airijos ir Ispanijos investavimo dydis buvo labai panašus (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Daugiausiai į užsienio rinkas investuojančios Europos Sąjungos šalys (UNCTAD statistic)

Šalis	Tiesioginių užsienio investicijų dydis mlrd. dol.
Vokietija	112,227
Jungtinė Karalystė	-59,628
Prancūzija	42,869
Airija	31,795
Ispanija	30,688

Finansinės ir ekonominės krizės metu pasaulinės tiesioginės užsienio investicijos gerokai sumažėjo – nuo istorinio dydžio 2,002 milijardo dolerių 2007 metais iki 1,819 mlrd. dolerių 2008 metais (14 proc. smukimas). 2009 m. šis dydis sumažėjo dar 44 proc. Nors vėlesniais metais buvo jaučiamas tiesioginių užsienio investicijų augimas, tačiau 2014 m. jis vėl smuko 16 proc. iki 1,23 milijardo dolerių (žr. 3 pav.).

¹Investicijos su minuso ženklu susidaro, kai tiesioginio užsienio investuotojo įmonės finansiniai reikalavimai didesni už finansinius įsipareigojimus ne rezidentui.



3 pav. Tiesioginių užsienio investicijų pokytis pasauliniu mastu ir pagal ekonomines šalių grupes (World Investment Report [WIR], 2015, p. 2)

Tiesioginių užsienio investicijų smukimas susijęs su pasaulinės ekonomikos trapumu, neužtikrinta investuotojų politika bei geopolitiniais pokyčiais. Tiesioginės užsienio investicijos mažėjo, priešingai nei BVP augimas, prekyba, kapitalo formavimas ir užimtumas. Tiesioginės užsienio investicijos ateityje turėtų augti dėl naftos kainų mažėjimo, pritaikytos pinigų politikos ir taikomų investicijų liberalizavimo ir skatinimo priemonių. Vis dėlto, reikia atsargiai vertinti galimą tiesioginių užsienio investicijų augimą dėl nuolatinio neaiškumo euro zonoje, galimo šalutinio geopolitinės situacijos poveikio, nestabilaus ekonominio augimo, šiai dienai aktualių nelegalių migrantų srautų į didžiąsias Europos Sąjungos ekonomikos valstybes iš Sirijos, Irako ir Afganistano, kurie turi neigiamą politinį ir ekonominį poveikį.

Autoriai, analizavę investicijų naudą šalims, pastebi, kad per pastaruosius keletą dešimtmečių tiesioginės užsienio investicijos tapo esmine ekonomikos augimo priežastimi besivystančioms šalims. Investicijos priimančiai šaliai sukuria didesnę pelną per kaštų taupymą, santykinę pranašumą, mąsto ekonomiją ir gamybos produktų diferenciaciją. Investicijos taip pat prisideda prie technologinių žinių perdavimo tarp investuojančių ir investicijas priimančių verslo subjektų, naujų rinkos nišų suradimo, padeda perimti naujausius valdymo ir darbo organizavimo metodus, juos adaptuojant savo veikloje. Investuotojai gali naudotis investicijas gaunančios šalies darbo jėga, turima kompetencija ir žiniomis, jas perimti ir adaptuoti. Visi šie investicijų privalumai turi teigiamą poveikį tiek investicijas gaunančiai, tiek jas teikiančiai šaliai, didinant darbo jėgos užimtumą, gerinant infrastruktūrą, efektyvesnę išteklių paskirstymą (Kueh, Puah & Liew, 2014; Williams, 2009; Laskienė, 2010), tačiau ne ekonomiškai išsivysčiusiai šaliai (Johnson, 2006), kuri susiduria su nedarbo augimo, mokesčių surinkimo problemomis. Investicijos reiškia, kad investuojanti šalis savo finansinius ar gamybinius

ištekliai perkeliama į kitą šalį ir mažiau prisideda prie šalies ekonomikos vystymo per ūkio struktūrų kūrimą, gamybos plėtojimą, darbo vietų sukūrimą vietos darbo jėgai ir mokesčių sumokėjimą. UNCTAD atliktas 30 šalių 183 studijų tyrimas, atliktas nuo 1980 m. atskleidė, kad daugumoje šalių (55-75 proc.) pastebėti dideli teigiami pokyčiai dėl tiesioginių užsienio investicijų. Akivaizdus neigiamas poveikis kitose šalyse, tyrimo metu, nerasta. Vis dėlto, tiesioginių investicijų nauda jas priimančiai ir jas teikiančiai šaliai yra prieštaringa – ypač diskutuotina eksporto ir importo apimčių klausimais. Tiesioginių užsienio investicijų poveikis priimančios ir jas teikiančios šalies ekonomikai gali būti dviprasmiškas, todėl pateikti teigiami veiksniai gali sukelti ir neigiamą poveikį (Moura & Forte, 2009).

Mokslininkai analizuojantys tiesioginių užsienio investicijų poveikį dažnai gretina investicijas priimančias ir jas teikiančias šalies rodiklius. Tiesioginės užsienio investicijos turi įtakos šalies pajamų ir BVP pokyčiui, nes kartu pritraukiamos aukštos technologijos, finansinis ir žmogiškasis kapitalas. Tiesioginės užsienio investicijos duoda didesnę poveikį, kuomet šalis įgyvendina atviros ekonomikos politiką (Roy & Berg, 2006).

Vėlesnių mokslininkų (Chowdhury & Movrotas, 2003; Lyroudiet, Papanastasiou & Vamvakidis, 2004) atlikti valstybių tyrimai atskleidė, kad tiesioginės užsienio investicijos neturi tiesioginės įtakos BVP augimui.

Mokslininkai, analizavę tiesioginį užsienio investicijų poveikį šalies ekonomikai, pastebėjo, kad tiesioginės užsienio investicijos sparčiai didina pirmuosius ekonominio stabilumo požymius. Be to, yra didelė tikimybė, kad investicijų poveikis kiekvienu atveju bus labai skirtingas – priklausomai nuo šalies ir dalyvaujančių įmonių, ir ne visuomet gali turėti teigiamų pasekmių investuotojui ar priimančios šalies ekonomikai.

Išeinančios tiesioginės užsienio investicijos turi poveikį šalies darbo jėgos poreikio pokyčiui. Kai kurie mokslininkai teigia, kad įmonių internacionalizavimas lemia darbo vietų mažėjimą, nes dalis įmonės funkcijų yra perkeliama į kitas rinkas ir valstybes (Wolf, 2004). Įmonės veikla užsienio rinkose dažnai mažina gamybos apimtį ir užimtumą namų rinkose. Kita vertus, jeigu įmonės veikla užsienyje susijusi tik su galutinio produkto gamyba, tuomet pusgaminių ir žaliavų poreikis auga, o tai didina vidaus gamybą ir darbo jėgos poreikį. Taip pat gamybos perkėlimas padidina įsiskverbimą į užsienio rinkas, o tai kartu skatina kitų įmonės produktų eksporto augimą. Tuo atveju, kuomet įmonės veikla užsienyje yra geografiškai nutolusi, tai reikalauja didesnės priežiūros ir koordinavimo tyrimų, finansų, rinkodaros ir logistikos srityse. Visa tai veda prie aukštos kvalifikacijos darbuotojų poreikio išaugimo (Mariotti & Piscitello, 2007).

Išeinančių tiesioginių užsienio investicijų poveikis pasireiškia per gamybos arba darbo jėgos pakeitimą, eksportą, namų šalies darbo jėgos pokytį investuojančioje šalyje ir įmonėje.

Gamybos poveikis. Tai įvyksta tuomet, kai priimančios šalies gamyba yra pakeičiama investuojančios šalies gamyba. Tai taip pat gali pasireikšti kaip produktų importas iš investicijas priimančios šalies, nustumiant į šalį vidaus gamybą šalyje.

Eksporto poveikis, kuomet užsienio filialai įsigyja žaliavas, pusgaminius ir įrangą iš investuojančios šalies. Visa tai, kas gali padėti kurti naujas darbo vietas investuojančioje šalyje.

Poveikis užimtumui. Gamybos perkėlimas į užsienio rinkas gali sukelti padidintą darbo jėgos paklausą, tyrimų, rinkodaros ir valdymo darbuotojų poreikį investuojančioje šalyje.

Poveikis įmonės darbuotojų užimtumui. Investuojančios šalies įmonėms kyla poreikis turėti tam tikros srities kaip apskaitos, bankininkystės, konsultavimo ir subrangos specialistus tarptautinių įmonių filialuose užsienyje (Cuyvers & Soeng, 2011).

Elia Mariotti ir Piscitello (2009) tyrinėjo, kokį poveikį Italijos įmonės, kurios investuoja į užsienio rinkas, turi darbo jėgos paklausos pokyčiui. Tyrimo laikotarpis: 1996–2002 metai. Tyrimo metu nustatyta, kad mažėjo nekvalifikuotos ir žemos kvalifikacijos darbo jėgos paklausa dėl įvykusių technologinių pokyčių. Tuo pačiu metu įmonėms kyla aukštos kvalifikacijos darbuotojų poreikis. Tyrimas atskleidė, kad tiesioginės užsienio investicijos yra nukreipiamos į mažų pajamų šalis, siekiant sąnaudų sutaupymo, perduodant darbui imlias veiklas. Tyrimo metu autoriai atskleidė, kad investicijos, nukreiptos į aukštą ekonomiką pasižyminčias šalis, taip pat neigiamai paveiks šalies vidaus darbo paklausą. Tai reiškia, kad investicijos dažniausiai yra paremtos technologiniais sumetimais, o ne rinkos. Darbo poreikio sumažėjimas investiciniu laikotarpiu siejamas su reorganizacija, kuri būtina perskirstant išteklius tarp rinkų.

Damijan ir Decramer (2014) atliko Slovėnijos tiesioginių užsienio investicijų ir ekonominio augimo rodiklių tyrimą. Gauti rezultatai atskleidė, kad eksportas turi didžiulę įtaką ekonominiam augimui, tačiau tiesioginės užsienio investicijos dar labiau įtakoja ekonomikos augimą. Įmonės, kurios investuoja į užsienio rinkas, pasiekia aukštesnį produktyvumo laipsnį nei tik eksportuodamos. Produktyvumo augimas pasiekiamas ilgalaikėje perspektyvoje, kelerių metų laikotarpiu. Išėinančios tiesioginės užsienio investicijos palengvina aukštais ekonominiais rodikliais pasižyminčių įmonių našumą ir produktyvumą. Tai tik patvirtina ryšį tarp išėinančių tiesioginių užsienio investicijų ir ekonominių rodiklių augimo.

Martin (2010) analizavo, kokį poveikį išėinančios tiesioginės užsienio investicijos turi šalies eksporto rodikliams 1993–2008 m. laikotarpiu. Autorius sutinka, kad tiesioginės užsienio investicijos gali būti pakaitalas prekių ir paslaugų eksportui, skatinant horizontalią plėtrą (kai filialai atkartoja centrinių įmonių gamybinę veiklą). Šiuo atveju išvengiama su eksportu susijusių kaštų. Autoriaus atlikto tyrimo rezultatai atskleidė teigiamą priežastinį ryšį tarp tiesioginių užsienio investicijų ir prekių (stipresnis ryšys) bei paslaugų (silpnėsnis ryšys) eksporto ilgalaikėje perspektyvoje. Vertinant trumpo

laikotarpio rezultatus, tik prekių eksportui išeinančios tiesioginės užsienio investicijos turi teigiamos įtakos. Paslaugų eksportas ilgalaikėje perspektyvoje išlieka lėtesnis, tačiau jis mažiau jautrus vidaus pajamų pokyčiams.

Sabra (2015), analizavęs Prancūzijos išeinančių tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto ryšį, nustatė, kad eksportas turi didesnę įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms, o ne atvirkščiai, kad yra įtakojami tokių pačių veiksnių.

Atsižvelgiant į pateiktus mokslinius tyrimus išeinančių tiesioginių užsienio investicijų tema, egzistuoja kelios, labiausiai paplitusios teorijos, analizuojančios tiesioginių užsienio investicijų poveikį: neoliberali ir Keinsio.

Neoliberalistai gina tiesiogines užsienio investicijas, argumentuodami tuo, kad jos yra naudingos šaliai, prisideda prie ekonominio vystymosi. Šios teorijos atstovai pasisako už laisvą kapitalo judėjimą, teigdami, kad tai užtikrina ekonomikos efektyvumą per kapitalo grąžą kitose šalyse, pagreitina ekonomikos augimą, dėl laisvų kapitalo srautų sumažina investuotojo riziką, leidžia geriau paskirstyti savo investicijas. Dėka tiesioginių užsienio investicijų valstybės turi ribotus gebėjimus priimti ir įgyvendinti blogus sprendimus. Be to, užsienio kapitalo srautai gali skleisti geras įmonių valdymo praktikas, apskaitos taisykles ir teisingas tradicijas mažiau išsivysčiusiose šalyse (Čiburienė ir Zachareva, 2006).

Analizuojant tiesioginių užsienio investicijų poveikį investuojančiai šaliai, svarbu išanalizuoti, kokį poveikį tiesioginės užsienio investicijos turi jas gaunančiai šaliai ir jos ekonomikai. Dėl skirtingų valstybių ekonominio, socialinio ir kultūrinio išsivystymo lygio, politinės sąrangos, keinsistai teigia, kad jeigu tiesioginės užsienio investicijos atnešė naudos vienai šaliai, tai nebūtinai reiškia, kad tokią pačią naudą gaus ir kita šalis. Tai reiškia, kad tiesioginių užsienio investicijų poveikis skirsis ne tik skirtingose šalyse, bet ir pasikeitus sąlygoms toje šalyje (Lipsey, Pourvis & Courant, 1994). Nors yra teigiama, kad laisvoji rinka geriausia tiesioginėms investicijoms, tačiau keinsistai teigia, kad egzistuoja rinkos nesėkmės, kas reiškia, kad pati rinka savaime negali užtikrinti efektyvumo. Taip pat informacija, kuri pasiekia investuotojus, ne visuomet yra teisinga ir atitinka realią situaciją. Neteisinga informacija gali pritraukti nepakankamas arba klaidingas rūšies investicijas. Taip pat gali skirtis investuotojų ir priimančios šalies interesai. Padidėjusi konkurencija būna naudinga šalies ekonomikai, tačiau ateinančios organizacijos gali išstumti potencialiai sėkmingas vietines verslo organizacijas, nes jos negali konkuruoti su tarptautinėmis organizacijoms, turinčiomis neribotus išteklius. Tokiu atveju potencialios vietos prarandamos, o ne sukuriamos (Loungani & Razin, 2011). Būtent todėl valstybės apsauga vietiniam verslui yra būtina (Kazlauskaitė ir Bučiūnienė, 2008).

Užsienio kapitalo įmonės dažniausiai veikia didelės koncentracijos ūkio šakose, kurios pasižymi aukštais patekimo barjeriais. Tokios įmonės ištraukia vietinės šalies kapitalą taip nulemdamos šalies

ekonomikos augimo tempų lėtėjimą (Tvaronavičienė ir Kalašinskaitė, 2003a, 2003b). Miškinio ir Sakalauskaitės (2014) nuomone, „užsienio subjektai, įeidami į vietinę šalies rinką, sutelkia kapitalą aukšto produktyvumo pramonės sektoriuose, įsigyja aukšto produktyvumo įmones, o mažesnio efektyvumo įmones palieka vietos savininkams“ (p. 28). Tokios įmonės sąlygoja vietos gamybos įmonių apimčių ir efektyvumo mažėjimą. Nesubalansuotas tiesioginių užsienio investicijų paskirstymas valstybėje ir pramonės šakose prisideda prie ekonomikos restruktūrizacijos bei asinchroniškos ūkio plėtros (Čegyūtė ir Miečinskienė, 2009). O netolygus investicijų pasiskirstymas lemia ekonominės įtampos zonas.

Nors tiesioginės užsienio investicijos prisideda prie naujų technologijų pritraukimo, skatina vidaus išteklių rinkas, skatina žmogiškojo kapitalo vystymąsi, eksportą, kelia našumą ir didina rinkodaros galimybes, didina prieinamumą ir sumažina komunalinių paslaugų, vartojimo prekių ir investicinių prekių išlaidas, o gautas pelnas iš mokesčių gali būti panaudotas šalies infrastruktūrai gerinti (Bernatonytė ir Normantienė, 2009), tačiau mokslininkai turi pagrįstų abejonių, ar taip atsitinka kiekvienoje šalyje, kuri gauna tiesiogines užsienio investicijas. Daugelis mokslininkų nesutinka, kad kiekviena šalis patiria visas teigiamas naudas, kurias gali duoti tiesioginės užsienio investicijos. Tai reiškia, kad tiesioginių užsienio investicijų poveikis skirsis ne tik skirtingose šalyse, bet ir pasikeitus sąlygoms toje šalyje (Lipsey ir kt., 1994). Tiesioginių užsienio investicijų poveikis didžia dalimi priklauso nuo to, į kokią veiklą jos ateina. Pažangios technologijos, gamybos technologijos ir inovacijos yra linkusios pritraukti daugiau investicijų nei kiti ūkio sektoriai.

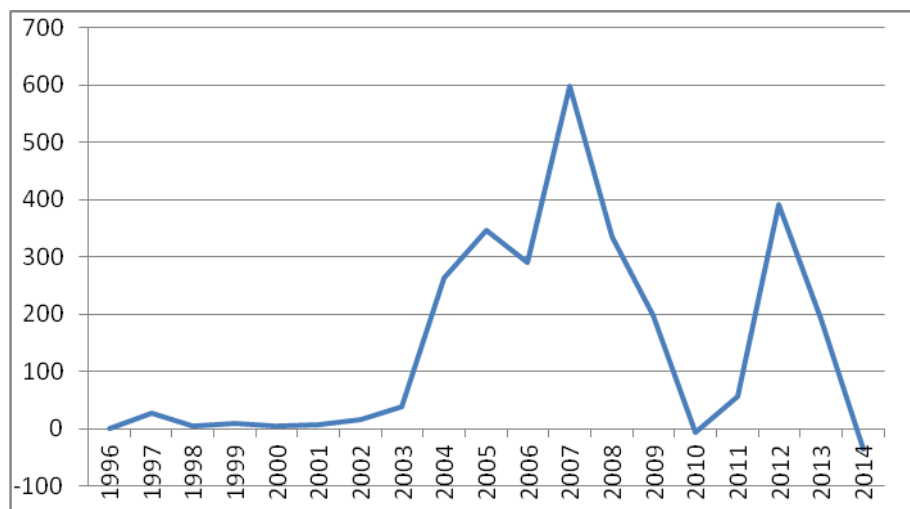
1.2 Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos į kitas šalis raida ir problemos

Kadangi tiesioginių užsienio investicijų srautai priklauso nuo šalies ekonominių rodiklių ir politinės – teisinės aplinkos, šiame darbe norint analizuoti tiesiogines užsienio investicijas į Lietuvą ir iš jos, svarbu įvertinti, esamą šalies ekonominę situaciją. Remiantis 2014 m. UNCTAD (angl. – „*United Nations Conference on Trade and Development*“) duomenimis, Lietuvoje BVP 2014 m. išaugo 2,9 proc. 2013 m. BVP augimas siekė 3,26 proc. (žr. 3 lentelę). Paskutiniaisiais metais pastebimas ekonomikos augimas – augo BVP, biudžeto balansas išliko teigiamas, eksportas ir prekių importas, nors prekybos balansas išliko neigiamas, t.y. daugiau prekių importuojama nei eksportuojama.

3 lentelė. Lietuvos ekonomikos rodikliai (UNSTAD statistic, country profile)

Rodikliai	2005	2010	2013	2014
Esamas BVP (mln. JAV dol.)	26 141	37 095	46 403	48 171
BVP tenkantis vienam gyventojui (JAV dol.)	7 953	12 089	15 381	16 013
BVP augimas	7,79	1,62	3,26	2,90
Biudžeto balansas proc. nuo BVP	-7,16	0,32	1,62	0,12
Prekių eksportas	11 807	20 748	32598	32417
Prekių importas	15 548	23 403	34 806	35 246
Prekių prekybos balansas	-3 742	-2 655	-2209	-2 829

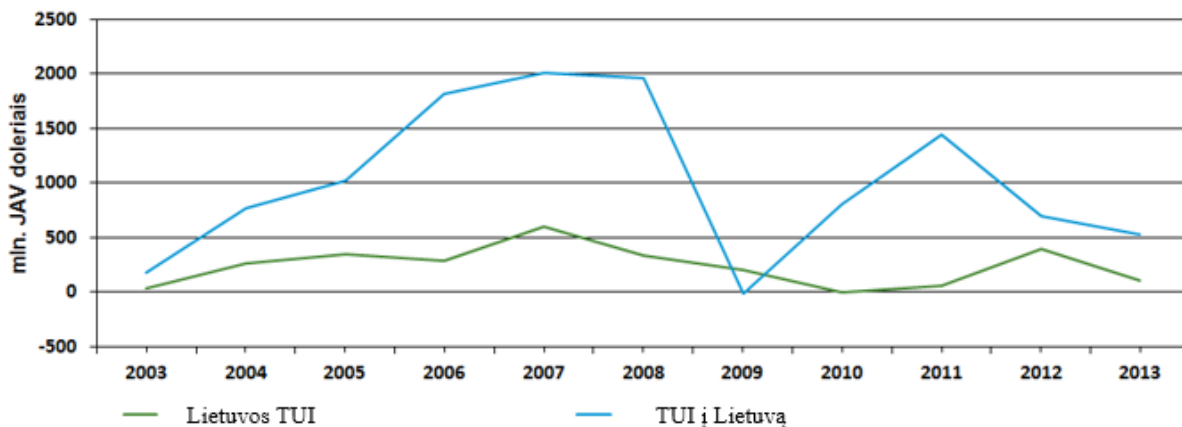
Lietuvai, integravusis į Europos ekonominę sistemą, ypatingą reikšmę įgavo konkurencingumo didinimas ir galimybė dalyvauti tarptautinėse rinkose su kitomis organizacijomis. Lietuva investuoti į užsienio rinkas pradėjo 1996 m. Tuo metu šis rodiklis buvo mažas ir siekė 1,075 tūkst. dolerių (žr. 4 pav.). Lietuvos tiesioginės investicijos į užsienio rinkas sparčiausiai augo Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare 2004 m. 2007 metais Lietuva investavo daugiausiai – beveik 600 mln. dolerių. Dėl ekonominės krizės, vėlesniais metais Lietuvos investicijos smuko ir 2010 m. buvo neigiamos. Nuo 2011 m. atsigaunant Lietuvos ekonomikai, investicijos vėl pradėjo augti, tačiau 2013 m. vėl pastebimas jų mažėjimas.



4 pav. Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos į ES (UNCTAD statistic)

Nors analizuojant skirtingus statistinius šaltinius, pateikiama statistinė informacija apie Lietuvos tiesiogines užsienio investicijas skiriasi, tačiau galima pamatyti bendrines tendencijas. UNCTAD duomenimis Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos sparčiai išaugo (žr. 1 priedą). UNCTAD duomenimis nuo 2005 m. tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvą sparčiai išaugo ir didžiausios buvo 2007–2008 metais, o 2009 m. smuko ir buvo neigiamos. Tuo tarpu Lietuvos investicijos į užsienio

rinkas laikotarpiu nuo 2003 iki 2007 metų nuolat augo. Staigesnis augimas matomas 2007 metais. Ekonominės krizės poveikis Lietuvos investuotojams buvo juntamas 2010 metais, praėjus metams nuo krizės pradžios. Nuo šio laikotarpio Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų srautai išlieka nepastovūs ir svyruoja skirtingais laikotarpiais (žr. 5 pav.).



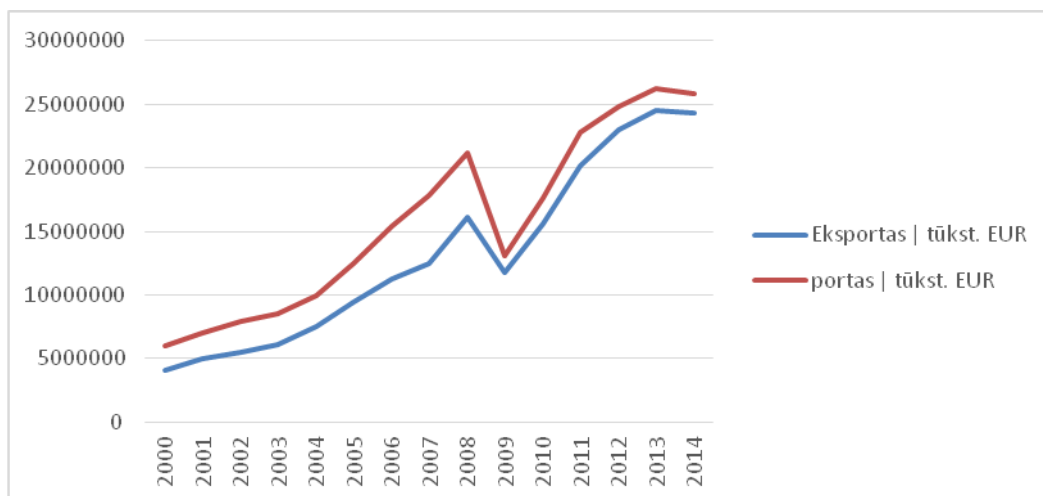
5 pav. Tiesioginių užsienio investicijų srautai JAV doleriais to meto kainomis (Inward and Ourward Foreign Direct Investment Flows and Stock, annual)

Lietuviams, nusprendusiems verslą plėtoti Europos Sąjungoje, ypatingų problemų nekyla dėl galiojančios panašios ir gana aiškios teisinės ir mokesstinės politikos – dauguma procedūrų suderintos su Europos Sąjungos normomis ir vieningai taikomos Europos Bendrijos vidaus rinkoje. Sunkiau lietuviams būna investuoti į ne Europos Sąjungos rinkas: Rusiją, Ukrainą, Baltarusiją, Viduriniąją Aziją dėl šių regionų nestabilios ir sunkiai prognozuojamos ekonominės, socialinės, verslo teisės, neprognozuojamos geopolitinės situacijos, aiškios korupcijos apraiškos. Viena iš didžiausių problemų, su kuria susiduria Lietuvos verslininkai yra informacijos trūkumas dėl rinkoje vyraujančių kitokių verslo kūrimo taisyklių. Dėl šios priežasties, daugiausiai Lietuva investuoja į Europos valstybes, kurios nėra geografiškai nutolusios nuo Lietuvos (Latvija, Estija, Lenkija, Baltarusija, Ukraina). Iš tolimesnių valstybių yra Olandija, Kipras ir Jungtinė Karalystė. Tuo tarpu į ne Europos Sąjungos valstybes nukreipti tiesioginių užsienio investicijų srautai yra gerokai mažesni.

Investavimas į užsienio rinkas gali tiesiogiai arba netiesiogiai įtakoti šalies ekonomiką. Šalis investuotoja didžiausią naudą gauna iš konkurencijos padidėjimo ir sektorių, kurie dalyvauja investavimo procese, pagyvėjimo. Tiesioginės užsienio investicijos prisideda prie pramonės struktūros pasikeitimų, nacionalinių pajamų augimo, skatina eksporto augimą bei užimtumo gerinimą.

Lietuvos eksporto ir importo srautai tapus Europos Sąjungos nare, smarkiai išaugo (žr. 6 pav.) kaip ir tiesioginės užsienio investicijos analizuotos 4 paveiksle. Tiesioginės užsienio investicijos paveikia šalies gamybos lygį, todėl šalies eksportas išauga. Dėl pasikeitusios prekybos krypties, Lietuva vis daugiau produkcijos eksportuodavo į Vakarų rinką dėl jos stabilumo. Taip pat pastebimas

importo augimas nuo 2004 m., kuris Lietuvoje yra didesnis nei eksportas, todėl išlieka užsienio prekybos deficitas.



6 pav. Lietuvos eksporto ir importo pokytis (sudaryta autoriaus remiantis Statistikos departamento duomenimis)

Lietuvos statistikos departamentas stebi Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų srautų pokytį (žr. 4 lentelę). 2014 m. buvo užfiksuotas neigiamas Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų srautas (-27,1 mln. Eur.). Šis skaičius nulemtas mažėjusių reinvesticijų (-44,5 mln. Eur.) ir investicijų į skolos priemones (-10,7 mln. Eur.).

4 lentelė. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų srautas užsienyje (Lietuvos statistikos departamentas, 2015)

	2014 m.	2013 m.	2012 m.
Iš viso:	-27,11	144,50	305,18
Nuosavybės priemonės, išskyrus reinvesticijas	28,08	106,60	124,74
Reinvesticijos	-44,45	94,94	131,82
Skolos priemonės	-10,74	-57,04	48,62

Analizuojant Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų pokytį, remiantis 1 priede pateiktais statistiniais duomenimis, iš viso Lietuva 2014 m. į pasaulio rinkas investavo 2 329,99 mln. Eur. Tuo tarpu 2012 m. investicijos siekė 1 953,32 mln. Eur. Per du metus Lietuvos investicijos išaugo 376,67 mln. Eur. Didžioji investicijų dalis yra orientuota į Europos Sąjungos šalis. Bendrai paėmus šioms valstybėms Lietuva 2014 m. skyrė 2 115,38 mln. Eur. (Lietuvos statistikos departamentas, 2015).

2014 m. Lietuva daugiausia investavo į Liuksemburgą (36,4 mln. Eur.), Latvijoje (18,8 mln. Eur.) ir Ispanijoje (4,1 mln. Eur.). Sparčiausiai Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos mažėjo Kipre (-39,9 mln. Eur.), Estijoje (-19,4 mln. Eur.) ir Rusijoje (-17,6 mln. Eur.).

Daugiausiai Lietuvos investuotojai investavo į profesinę, mokslinę ir techninę veiklą – per 1 140,32 mln. Eur. Ir į apdirbamąją gamybą – 406,87 mln. Eur. Didmeninei ir mažmeninei prekybai investicijų skirta 165,94 mln. Eur. Panaši situacija yra su finansine ir draudimo veikla, kuriai skirta 154,89 mln. Eur. Taip pat nemažai investicijų skiriama nekilnojamojo turto operacijoms – 117,02 mln. Eur. Labiausiai investicijos mažėjo transporto ir saugojimo sektoriui – jos smuko 37,7 proc. Lyginant su 2013 m. tuo pačiu laikotarpiu. Nors didmeninei ir mažmeninei 2014 m. buvo skirtas pakankamai aukštas investicijų kiekis, tačiau jį lyginant su 2013 m., pastebimas mažėjimas 25,2 proc. Profesinei, mokslinei ir techninei veiklai skiriamos tiesioginės užsienio investicijos mažiausiai keitėsi – lyginant su 2013 m. jos išaugo 2,7 proc. (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Lietuvos sukauptos tiesioginės užsienio investicijos užsienyje pagal ekonominės veiklos rūšis (Lietuvos bankas, 2015)

	2014-12-31			2013-12-31	
	Mln. Eur.	Struktūra proc.	Pokytis, palyginti su 2013-12-31, proc.	Mln. Eur.	Struktūra proc.
Iš viso	2 206,11	100,0	-7,0	2 371,83	100,0
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	1 140,32	51,7	2,7	1 110,13	46,8
Apdirbamoji gamyba	406,87	18,4	-16,5	487,15	46,8
Didmeninė ir mažmeninė prekyba: variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	165,94	7,5	-25,2	221,90	9,4
Finansinė ir draudimo veikla	154,89	7,0	-1,0	154,45	6,6
Nekilnojamojo turto operacijos	117,02	5,3	26,2	92,75	3,9
Transportas ir saugojimas	89,66	4,1	-37,7	143,84	6,1
Nekilnojamojo turto pirkimas ir pardavimas	51,74	2,4	5,1	49,23	2,1
Informacija ir ryšiai	48,47	2,2	-9,0	53,26	2,3
Administracinė ir aptarnavimo veikla	21,87	1,0	35,6	16,13	0,7
Kitos veiklos rūšys	9,33	0,4	-77,2	40,99	1,6

Iš apdirbamosios gamybos daugiausiai 2014 m. buvo investuojama į rafinuotų naftos produktų, chemijos ir farmacinių preparatų gamybą (83,3 proc. visų Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų į gamybą). Guminių, plastikinių gaminių gamybai buvo investuota 4,9 proc. Pramonės šakoms skirtų investicijų.

Apibendrinant, Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų šuolis įvyko 2004 m., kuomet Lietuva tapo Europos Sąjungos nare. Lietuvos investicijų kryptys orientuotos į kaimynines valstybes, kurios pasižymi panašia ekonomine situacija, teisine sąranga, visuomenės socialiniu konstruktu, technologiniu išsivystymu. Tiesioginių užsienio investicijų srautai į Lietuvą išlieka didesni nei Lietuvos į kitas užsienio valstybes. Tiesioginių užsienio investicijų iš valstybės pokytis tiesiogiai susijęs su šalies ir verslo subjektų ekonominių rodiklių pokyčiu (jiems augant, auga ir tiesioginės užsienio investicijos iš šalies) bei priėjimo prie eksporto, užsienio rinkų galimybėmis.

2. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO JAS DARANČIOS ŠALIES EKONOMIKAI TEORINIAI SPRENDIMAI

2.1 Tiesioginių užsienio investicijų samprata ir formos

Šiuolaikinėje literatūroje pateikiama daugybė investicijų apibrėžimų. Bendrąja prasme investicijos reiškia kapitalo judėjimą į tam tikrą objektą, siekiant gauti tam tikrą rezultatą (dažniausiai pelną). Itin svarbios yra užsienio investicijos, kurios yra skirstomos į tiesiogines, portfelines ir kitas (Navickas, 2003). Remiantis Treigienė (2010), investicijos – tai „piniginės lėšos ir kitas finansinis turtas bei materialusis ir nematerialusis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno arba kitą rezultatą“ (p. 4). Investuojant tikimasi gauti pelno arba pajamų, retesniais atvejais socialinių, ekologinių, administracinių ar kitų tikslų. Cibulskienė ir Butkus (2007) investicijas mato kaip kapitalo judėjimą, kuriuo siekiama bet kokios rūšies turto padidėjimo, ir kuris yra investuotas vieno investuotojo tam tikroje teritorijoje su sąlyga, kad investicija atitinka tos teritorijos teisinę bazę. Jones (2010) investavimą apibrėžia kaip lėšos į vieną arba keletą turto vienetų tam tikram periodui. Investicijos susijusios su investuotojo turtu, kuris yra dabartinių pajamų, kurios lygios būsimų pajamų sumai, valdymas.

Pagal Valentinavičius (2010) investicijos – tai „išlaidos turtui, kuris bus panaudojamas pajamoms gauti, arba išlaidos finansuoti veiksmus, kurie ilgalaikėje perspektyvoje turėtų užtikrinti numatytų tikslų įgyvendinimą“.

Lietuvos Respublikos Investicijų įstatymo 2 straipsnis investicijas apibrėžia kaip „piniginės lėšos ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą“. Šiame teisės akte, 3 straipsnyje, investicijos pagal investuotojo įtaką ūkio subjektui skirstomos į:

1. Tiesiogines investicijas – „investicijos ūkio subjektui steigti bei įregistruoto ūkio subjekto kapitalui ar jo daliai įsigyti, taip pat reinvesticijos, paskolos ūkio subjektams, kuriuose investuotojui priklauso kapitalas ar jo dalis, subordinuotos paskolos, jei investuojama siekiant užmegzti arba palaikyti ilgalaikius tiesioginius investuotojo ir ūkio subjekto, į kurį investuojama, ryšius ir investuojant įsigyta kapitalo dalis suteikia investuotojui galimybę kontroliuoti arba daryti nemažą įtaką ūkio subjektui“;

2. Netiesiogines (portfelines) investicijas – „investicijos, jei investuojant įsigyta kapitalo dalis nesuteikia investuotojui galimybės daryti nemažą įtaką ūkio subjektui”;

Pagal investuotojo buvimo vietą investicijos skirstomos į vidaus ir užsienio investicijas. Pagal investuotojo statusą yra išskiriamos: valstybinės investicijos, privačios investicijos ir užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų investicijos. Pagal investavimo objektą investicijos grupuojamos į: kapitalo investicijas, kuomet investuojama ilgalaikiam materialiam ir nematerialiam turtui sukurti, įsigyti bei jo esamai vertei padidinti, ir finansines investicijas.

Greta investicijų sąvokos naudojamas strateginio investuotojo apibrėžimas, kuris apima investuotoją su kuriuo valstybinės arba kompetentingos institucijos investicinės sudaro sutartį. Ši sąvoka plačiai naudojama privatizavimo procesuose. Daugeliu atvejų, valstybinėms įmonėms privatizavimo metu gauna finansinę paramą, reikalingą restruktūrizavimui ir geresniam valdymui užtikrinti, kurį gali suteikti strateginis investuotojas (Purlys ir Treigienė, 2006). Šie autoriai taip pat pateikia investicijų rūšis. Pagal investavimo tikslus, visus investicijas gali būti suskirstytos į kapitalo investicijas ir finansines investicijas.

Kapitalo investicijos – tai investicijos, kuriomis siekiama sukurti ilgalaikį materialųjį ir nematerialųjį turtą, arba padidinti jo vertę. Kapitalo investicijos yra būtinos tiek pradedant, tiek plečiant verslą. Dažniausiai investuojama į ilgalaikį turtą: žemę, pastatus, įrengimus, mašinas. Pastebima, kad kuo didesnės kapitalo investicijos, tuo yra spartesnis ekonomikos augimas.

Finansinės investicijos – finansinio turto, įskaitant akcijas, obligacijas, banko depozitus, draudimo polisus įsigijimas, siekiant ateityje gauti pajamas arba pelną padidėjus šio turto vertei. Šios investicijos pasižymi didesniu mobilumu nei kapitalo investicijos. Finansinių investicijų grąža priklauso nuo vyraujančių palūkanų normų, laukiamo investicijų pelningumo ir bendro pasitikėjimo ekonominiu stabilumu.

Statistikos departamento parengtoje „Tiesioginių užsienio investicijų tyrimo metodikoje“ **tiesioginės užsienio investicijos** suprantamos kaip „investicijos, kurių pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės“. Jeigu investuojama į 10 ir daugiau procentų paprastųjų akcijų, tuomet tiesioginis užsienio investuotojas turi teisę dalyvauti įmonės valdyme. Jeigu yra investuojama mažiau nei į 10 proc. balsų, užsienio investicija laikoma ne tiesiogine, o portfeline. Tiesioginės užsienio investicijos yra skirstomos į:

1. Tiesioginiam užsienio investuotojui tenkanti įmonės nuosavo kapitalo dalis;
2. Reinvesticijos – tiesiogiai užsienio investuotojui priklausanti, bet dividendų forma nepaskirstyta, įmonėje likusi, pelno (nuostolio) dalis;
3. Skolos vertybiniai popieriai;

4. Tiesioginio užsienio investuotojo investavimo įmonei suteiktos ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos. Valstybės vardu gautos ir su valstybės garantija paimtos paskolos, nėra laikomos tiesioginėmis užsienio investicijomis.
5. Kitas įmonės kapitalas, kuriam priskiriama tiesioginio užsienio investuotojo ir investavimo įmonės skolos už prekes ir paslaugas, apskaičiuoti, bet neišmokėti dividendai, privilegijuotos akcijos ir kt (11 str.).

Valentinavičius (2010) investicijas, pagal jų reikšmę ekonomikos plėtrai skirsto į bendrąsias ir grynąsias. Bendrosios investicijos – per tam tikrą laiką bendra investuotų lėšų suma, skirta naujai statybai, įrengimams, gamybos priemonėms įsigyti ir prekių – materialinių atsargų prieaugiui didinti. Grynosios investicijos – tai bendrosios investicijos, sumažinus amortizacinių atsiskaitymų sumą per tam tikrą periodą.

Ekonomikos plėtrą per tam tikrą laikotarpį gali parodyti grynųjų investicijų pokytis. Tuomet, kai investicijų suma yra neigiama (bendrųjų investicijų suma mažesnė už amortizacinių atsiskaitymų sumą), tuomet yra mažinamas gamybos potencialas ir pagaminamos produkcijos apimtis. Tačiau jeigu grynųjų investicijų suma lygi nuliui, tuomet gamybos potencialas nesikeičia ir todėl nevyksta ekonominis augimas. Bet jeigu grynųjų investicijų suma yra teigiamas dydis, tai reiškia, kad gamybos potencialas didėja ir produktų gamyba yra plečiama, o tuo pačiu auga ekonomika (Valentinavičius, 2010, p. 19-20).

Cibulskienė ir Butkus (2007) pateikia susistemintą investicijų klasifikaciją (žr. 6 lentelę), kurioje investicijos klasifikuojamos pagal požymius.

6 lentelė. Investicijų klasifikavimas (Cibulskienė ir Butkus, 2007, p. 24-25)

Klasifikavimo požymis	Investicijų rūšys
Pagal investicijų objektą	Realiosios (kapitalo) investicijos, kurios skirstomos į daiktines ir materialias; Finansinės investicijos.
Pagal dalyvavimą investavimo procese	Tiesioginės investicijos; Netiesioginės investicijos.
Pagal atnaujinimo pobūdį	Bendrosios investicijos; Atkuriamosios (renovavimo) investicijos; Grynosios investicijos.
Pagal priklausomybę nuo pelno	Išvestinės investicijos; Autonominės investicijos.
Pagal santykį su investuotoju	Vidinės investicijos; Išorinės investicijos.
Pagal investavimo trukmę	Trumpalaikės investicijos; Ilgalaikės investicijos.
Pagal investicijų įsisavinimo suderinamumą	Nepriklausomos investicijos; Susijusios investicijos; Nesuderinamos investicijos;
Pagal pelningumą	Aukšto pelningumo investicijos; Vidutinio pelningumo investicijos; Žemo pelningumo investicijos;

	Nepelningos investicijos.
Pagal investicinę riziką	Nerizikingos investicijos; Žemos rizikos investicijos; Vidutinės rizikos investicijos; Aukštos rizikos investicijos.
Pagal kapitalo panaudojimą investavimo procese	Pirminės investicijos; Reinvesticijos; Kapitalo paėmimas (dezinvesticijos).
Pagal likvidumo lygį	Aukšto likvidumo investicijos; Vidutinio likvidumo investicijos; Žemo likvidumo investicijos; Nelikvidžios investicijos.
Pagal ūkio šakas ar ekonomines veiklas	Investicijos, skirstomos pagal ūkio šakų ar ekonominių veiklų klasifikatorių.
Pagal investicinių lėšų priklausomybę	Privačios investicijos; Valstybinės investicijos; Užsienio investicijos; Bendrosios investicijos.
Pagal teritoriją	Investicijos šalies viduje; Investicijos užsienyje.
Pagal organizacines formas	Investicinis projektas; Investicijų portfelis.

Ginevičiaus ir kt. (2005) investicijas skirsto pagal investicijų objektus, dalyvavimą investavimo procese, investavimo laikotarpį, investicinių lėšų priklausomybę ir teritoriją. Investicijų skirstymas pateiktas 7 lentelėje.

7 lentelė. Investicijų formos (sudaryta autoriaus pagal Ginevičius, Rakauskienė, Patalavičius, Tvaronavičienė, Kalašinskienė ir Lisauskaitė, 2005, p. 155-157)

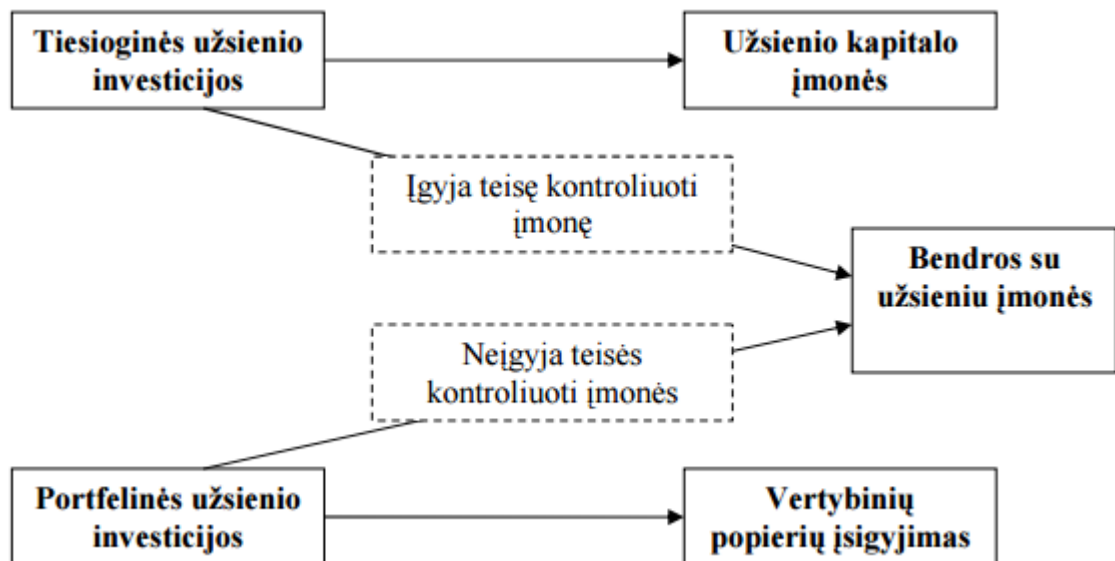
Požymis	Investicijos pavadinimas	Aprašymas
Investicijų objektas	Daiktinės investicijos	Lėšų įdėjimas įrengimams, prekių atsargoms ir žaliavoms
	Nematerialios investicijos	Mokslų ir technologinės pažangos investicijos, žmogiškasis kapitalas, socialinės investicijos, netiesioginė reklama
	Finansinės investicijos	Vertybiniai popieriai
Dalyvavimas investavimo procese	Tiesioginės investicijos	Pats investuotojas tiesiogiai dalyvauja investuojant lėšas ir pasirenkant investavimo objektą. Dažniausiai tai atlieka specialiai tam parengti investuotojai, kurie yra gerai susipažinę su investiciniu objektu, šalies politine padėtimi, ekonomiais rodikliais.
	Netiesioginės investicijos	Investavimo procese dalyvauja įgalioti asmenys. Investuotojai dažniausiai įsigyja vertybinius popierius
Investavimo laikotarpis	Trumpalaikės investicijos	Kapitalas investuojamas ne ilgesniam kaip 1 metų laikotarpiui
	Ilgalaikės investicijos	Investicijos, kurios trunka ilgiau nei vienerius metus. Jos skirstomos pagal trukmę: iki 2 metų, 2-3 metai, 3-5 metai ir daugiau nei 5 metai.
Investicinių lėšų priklausomybė	Privačios investicijos	Investavimas į fizinius asmenis, įmones ar organizacijas, kurių įstatiniame kapitale nėra valstybinio kapitalo
	Valstybinės investicijos	Centrinės ir vietos valdžios investicijos iš biudžetinių, nebiudžetinių fondų ar skolintų lėšų
	Užsienio investicijos	Kitų valstybių, užsienio fizinių ar juridinių asmenų investicijos
	Bendrosios investicijos	Investicijos vienos ar kelių kitos šalies subjektų
Teritorija	Investicijos šalies viduje	Investavimas į toje pačioje teritorijoje esančius objektus
	Investicijos užsienyje	Investavimas į objektus, esančius už šalies ribų

Investicijos dažnai apibrėžiamos per piniginius srautus, tačiau jos gali pasireikšti ir kitomis formomis: turtas, finansiniai instrumentai, nematerialūs aktyvai ir kt. Dauguma autorių akcentuoja, kad investicijos yra ilgalaikis lėšų įdėjimas, tačiau jos gali būti ir trumpalaikės, pavyzdžiui, trumpalaikiai finansiniai įdėjimai į akcijas, trumpalaikes obligacijas, taupomuosius sertifikatus ir pan. (Investicijos (n.d.), 2015).

Apibendrinant, investicijos skirstomos pagal tam tikrus požymius, jų atliekamą funkciją ar paskirtį. Valstybės siekia pritraukti investicijas į tam tikrą sektorių, norėdamos išspręsti tam tikras ekonomines problemas. Skirtingiems tikslas pasiekti, naudojamos skirtingos investicijos.

Tiesioginės užsienio investicijos autorių apibrėžiamos panašiai – užsienio kapitalo judėjimas į gamybinius ir negamybinius objektus, kurių pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai santykiai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės.

Užsienio investicijų formos – tai užsienio valstybių, tarptautinių organizacijų, fizinių ir juridinių asmenų kapitalo investavimo būdai. Pagrindinės tiesioginių užsienio investicijų formos pateiktos 7 paveiksle.



7 pav. Užsienio investicijų formos (Navickas, 2003, p. 70)

Tiesioginių užsienio investicijų metu investuotojas įgyja teisę kontroliuoti įmonę, į kurią investuoja arba tiesiog gali kitoje šalyje įsteigti užsienio kapitalo įmonę. Portfelinių užsienio investicijų metu, investuotojas neįgyja teisės kontroliuoti bendros įmonės. Kaip viena iš portfelinės užsienio investicijų formų yra vertybinių popierių įsigijimas. Pasaulyje paplitusi investavimo forma,

kuomet investuotojas įsigyja didesnę įmonės turto dalį ir dalyvaudamas įmonės valdyje gali kontroliuoti jos veiklą.

Bendra su užsieniu įmonė – bendradarbiavimo su užsienio partneriais forma, kuriai būdinga: bendras su užsienio partneriais kapitalas, bendra gamybinė–komercinė veikla, bendras valdymas ir bendras pelno (nuostolių), rizikos pasidalijimas pagal valdomo kapitalo dydį. Bendrųjų įmonių teisinis statusas nustatomas šalių susitarimu pagal įmonės, kurioje šalyje ji registruojama galiojančius teisės aktus.

Užsienio kapitalo įmonė – ūkio subjektas, kurio nuosavas kapitalas priklauso užsienio investuotojui. Užsienio kapitalo įmonę gali steigti, tiek užsienio juridiniai ar fiziniai asmenys, nuolat gyvenantys užsienyje.

Ginevičius, Rakauskienė ir Patalavičius (2005) pačias tiesiogines užsienio investicijas pagal jų pobūdį klasifikuoja į horizontaliąsias ir vertikaliasias. Horizontaliosios investicijos, kai investuojama į įmonę toje pačioje pramonės šakoje ir organizacija įgyvendina tokią pačią veiklą kaip ir namų valstybėje, o vertikaliosios investicijos, investuojama į tam tikras atskiras gamybos veiklas, kai investuojama į įmonę, kuri teikia žaliavas arba teikia tarpininkavimo paslaugas. Financial Times (2015) greta horizontaliųjų ir vertikalųjų išskiria konglomeratines investicijas, kuomet užsienyje investuojama į visiškai nesusijusias veiklas ir verslą. Tai labiausiai neįprasta tiesioginių užsienio investicijų forma, kuomet bandoma įeiti į užsienio valstybę ir į naują rinką (Definition of foreign direct investment, 2015).

Kvinauskaitė (2003) išskiria šias tiesioginių užsienio investicijų formas:

1. Naujų įmonių ar filialų steigimas užsienyje – investuotojas turi atlikti visas operacijas nuo pradžios – vietos statybai įsigyjimas ir statybų vykdymas. Investuotojas turi laisvę pasirinkti įmonės vietą, sukurti šiuolaikines ir modernias gamyklas. Vis dėlto, toks investicijų įgyvendinimas trunka ilgiau, nes užsienio investuotojai susiduria su žemės įsigyjimo barjeriais, statybas riboja šalies teisinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos aspektai.
2. Įmonių ar filialų pirkimas užsienyje – investuotojas greitai perima įsigyto objekto kontrolę kartu prisiimdamas finansinius, valdymo ir kitus įsipareigojimus.
3. Bendros su užsienio kapitalu įmonės – kuomet dvi ar daugiau įmonių susitaria plėtoti bendrą veiklą. Tokiai įmonei būdinga bendra gamybos ir komercinė veikla, bendras valdymas, pelno ir rizikos pasidalijimas.
4. Užsienio kapitalo įmonės – subjektas, kurio visas kapitalas priklauso užsienio investuotojui. Tokioms įmonėms taikomos skatinamosios priemonės: mokesčių ir muitų lengvatos, investuotojų pelno, pajamų, dividendų ir interesų gynimo garantijos.

Tiesioginės užsienio investicijos yra tarptautinė investicijų kategorija, pagal kurią viena šalis nori įsigyti kitos šalies ūkio subjekto nuosavybės dalį. Fizinis arba juridinis asmuo laikomas tiesioginiu užsienio investuotoju, o investicijas gaunanti įmonė – tiesioginio investavimo įmonė.

Tiesioginės užsienio investicijos siejamos su užsienio akciniu kapitalu, kuris suteikia teisę kontroliuoti įmonę ir kapitalo srautais į tokias užsienio įmones ir atlieka svarbiausią vaidmenį (Kvinauskaitė, 2003). Tiesioginės užsienio investicijos skatina ilgalaikių santykių ir interesų formavimąsi tarp investuotojo ir tiesioginės investavimo įmonės, prisiimant tam tikras teises ir pareigas.

Lukoševičius ir Martinkus (2002) mokslinėje literatūroje išskiria šias tiesioginių užsienio investicijų formas:

1. Plyno lauko investicijos (*angl. – greenfield investments*) – gamybos kūrimas ir diegimas priimančioje šalyje;
2. Kompanijų susijungimai ir jų įsigijimai (*angl. – mergers and acquisitions*) – egzistuojančių ir veikiančių įmonių įsigijimas ar sujungimas su užsienio įmone;
3. Teritorijų, kurios nenaudojamos atstatymas (*angl. – brownfield investments*) – naujų įmonių įkūrimas, panaudojant jau esančią pramonės teritorijų infrastruktūrą ir pastatus.

Apibendrinant, tiesioginių užsienio investicijos yra piniginės lėšos, materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant gauti finansinės naudos ilgalaikėje perspektyvoje. Tiesioginės užsienio investicijos gali būti klasifikuojamos pagal investicijų tikslus, pobūdį ir laukiamą rezultatą. Investicijų forma priklauso nuo investuotojo interesų, investavimo strategijos, nacionalinių investicijas priimančios šalies teisės aktų, kultūros ir organizacijos struktūros.

2.2 Tiesioginės užsienio investicijos ir jas darančios šalies ekonominių rodiklių ryšys

Tiesioginės užsienio investicijos vertinamos kaip vienas iš šalies ūkio plėtros veiksnių, kuris skatina produktyvumą ir ekonominį augimą. Toks požiūris skatina valstybes taikyti atitinkamą ekonominę politiką užsienio kapitalo atžvilgiu.

Remiantis Žukausku (2006) ir Hubert & Pain (2002) pastebima tendencija, kad užsienio investuotojai pasirinkdami į kurias šalis investuoti, renkasi tas, kurių panašus ūkio išsivystymo lygis, verslo tradicijos, kultūra ir vartotojo elgsena. Būtent, panašių valstybių į kurias norima investuoti ieškojimas, sumažina investavimo riziką ir užtikrina laukiamą grąžą. Dažniausiai tiesioginis investavimas susijęs su technologijų ir žinių perdavimu šaliai, į kurią investuojama, siekiant gauti tiesioginę arba netiesioginę finansinę naudą. Tiesioginio investavimo atveju investuotojas turi atstovus įmonės valdymo organuose, o netiesioginio investavimo atveju įmonė gauna pinigus. Tai užtikrina

lengvesnį įėjimą į naujas užsienio rinkas, steigiant atskirus įmonės veiklos padalinius, atstovybes ar perkeliant tam tikras gamybos funkcijas. Tarptautinės investicijos laikomos labiau rizikingomis nei vidinės dėl galimų ekonominių, teisinių ar politinių aplinkos pokyčių, kurie gali būti sunkiai prognozuojami. Tiesioginių užsienio investicijų kryptims įtakos turi ir šalių geopolitinė situacija, kuri koreguoja finansavimo kryptis ir finansinius srautus. Mokslininkai, analizuojantys veiksnius, kurie skatina investuotojus pasirinkti tam tikrą šalį, sutinka, kad pirmiausia atkreipiamas dėmesys į šalies politinę ir ekonominę situaciją: šalies politinį stabilumą, ekonominę ir fiskalinę politiką, viešąjį administravimą, korupcijos lygį, teisinę bei finansinę infrastruktūrą (Pekarskienė ir Laskienė, 2012).

Mokslininkai, analizavę tiesioginių užsienio investicijų poveikį investicijas teikiančiai šaliai, analizavo, kokį poveikį investicijos turi tiesiogiai jose dalyvaujančioms įmonėms, šalies eksportui, darbo jėgos pokyčiui (Dunning & Narula, 1996; Moran, 2011; Baldwin, 1995; Laskienė, 2010). Masso, Varblane & Vahter (2007) plačiai analizavo, kaip Estijos tiesioginės užsienio investicijos veikia šalies ekonomiką. Pagrindiniai tyrimo metu analizuoti statistiniai kiekybiniai rodikliai: kokią įtaką tiesioginės užsienio investicijos turėjo įmonių darbuotojų pokyčiui ir priėjimo prie pigesnės darbo jėgos pokytis. Autoriai vertino, kaip pasikeitė įmonės ekonominiai ir darbo jėgos rodikliai, Estijai investavus į užsienio rinkas. Galiausiai, autoriai tyrinėjo, kokį pokytį tiesioginės užsienio investicijos turėjo Estijos ekonomikos (darbo užmokesčiui, kapitalo srautų intensyvumui) ir eksporto pokyčiui.

Apibendrinant, tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ūkiui analizei toliau baigiamajame darbe pasirinkta atlikti teorinę tiesioginių užsienio investicijų poveikio namų šalies gamybos apimčių pokyčio, nedarbo lygio ir eksporto rodiklių pokyčio prielaidų ir procesų analizę.

2.2.1 Tiesioginės užsienio investicijos ir gamybos apimtis

Siekiant įvertinti, kokią įtaką tiesioginės užsienio investicijos turi gamybos pokyčiui, svarbu įvertinti, kokios priežastys lemia kompanijų gamybos perkėlimą į kitas šalis. Skirtingai nei prekyba, griežta tiesioginių užsienio investicijų analizė yra pakankamai nauja sritis.

Nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos korporacijų tiesioginių užsienio investicijų srautai sparčiai augo. Labiausiai toks spartus tiesioginių užsienio investicijų srautų augimas siejamas su kapitalo – gamybos investicijų judėjimu iš kapitalo gausa pasižyminčių šalių į kapitalo saugumu pasižyminčias šalis. Taip pat tiesioginių užsienio investicijų judėjimo tyrimai parodė, kad kapitalas dažniausiai linkęs judėti iš vieno regiono, pasižyminčio kapitalo gausa, į kitus regionus, kurie taip pat pasižymi kapitalo gausumu (pavyzdžiui, iš Jungtinių Amerikos valstijų į Europos valstybes – Vokietiją, Didžiąją

Britaniją ir kt. valstybes). Tuo tarpu tiesioginių užsienio investicijų srautai į besivystančios ir žemos ekonomikos šalis yra nedideli. Nors yra teigiama, kad investicijos linkusios judėti iš aukštu darbuotojų darbo užmokesčiu pasižyminčių šalių į žemo darbo užmokesčio šalis, motyvuojant gamybos kaštų sumažėjimu, tačiau Moran (2011) atlikti tyrimai parodo, kad iš esmės tai prieštarauja realiai situacijai, nes investuotojai iš aukštu darbo užmokesčiu pasižyminčių šalių taip pat yra linkę investuoti į šalis su aukštu darbo užmokesčiu. Tiesioginiai užsienio investicijų srautai į šalis su žemesniu darbo užmokesčiu pasitaiko retai.

Tiesioginės užsienio investicijos užsienio valstybėse dažniausiai yra nukreiptos į gamybos procesų organizavimą. Šalis tampa arba galutinio arba tarpinio produktų gamintoja ir tiekėja investuotojui. Investuotojai dažniausiai yra suinteresuoti produktu, jo žaliavomis, gamyba kitose šalyse, orientacija į naujas rinkas, ieškant įėjimo į jas būdų ir kanalų, vertinant palankias šalies technologines galimybes arba intelektinį pranašumą. Apibendrintas tiesioginių užsienio investicijų strategijų paskirstymas pagal jų poveikį pateikiamas 8 lentelėje.

8 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų strategijos (sudaryta autoriaus pagal Langvinienė, Sekliuckienė ir Vengrauskas, 2010)

Strategija	Aprašymas
Orientacija į produktą	Įmonės gerovė priklauso nuo kuriamo produkto savybių, sudėties ir galimybių. Ši strategija dažniausiai naudojama tų organizacijos, kurių veikla orientuota į gamtinius išteklius, tyrimus, kurie susiję su produktų paklausa, gamyba ir paskirstymu.
Orientacija į rinką	Siejama su naujų rinkų, kurias aptarnauja užsienio kapitalo įmonės, vietinės gamybos įmonės ieškojimu. Ši strategija taikoma, kuomet įmonei nepakanka turimos rinkos galimybių ir yra ieškoma naujų rinkų.
Orientacija į technologijas	Taiko įmonės, kurių konkurencinis pranašumas yra technologijų naujumas. Ši strategija naudojama, kuomet įmonė nori sumažinti savo produkcijos gamybos kaštus, išlikti konkurencinga rinkoje, pristatyti naujus produktus rinkai ir atnaujinti savo pasenusias technologijas.
Orientacija į intelektinę nuosavybę	Šią strategiją taiko organizacijos, kurių konkurencinis pranašumas yra intelektinė nuosavybė, kuri yra perduodama kitoms įmonėms pagal sutartinius santykius.

Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies vystymuisi dažniausiai analizuojamas per Dunning teoriją, kuri teigia, kad tiesioginės užsienio investicijos, kaip ūkio plėtros veiksnys, gali paspartinti pramonės vystymąsi per didėjančią pramonės produktyvumą (Dunning & Narula, 1996).

Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimus galima suskirstyti į tris grupes: tyrimai, kurie dažnai yra informatyvūs, tačiau apima konkrečių šalių analizę. Tokie tyrimai negali būti naudojami apibendrinantiems teiginiams. Antra tyrimų rūšis analizuoja konkrečią pramonės šaką. Dauguma šių tyrimų įrodo teigiamą koreliaciją tarp tiesioginių užsienio investicijų ir vidutinės pridėtinės vertės, tenkančios vienam gyventojui, augimo. Kadangi šie tyrimai remiasi skersinio pjūvio duomenimis, esant jų trūkumui sunku nustatyti priežastinius ryšius ir kokie veiksniai gali lemti aukštą

produktyvumą. Galiausiai, trečia grupė yra firmos lygio tyrimų, kurie analizuoja, ar šalies našumas koreliuoja su įmonės orientacija į užsienio rinkas. Šiuose tyrimuose arba mokslininkai nesugeba rasti tiesioginio ryšio tarp tiesioginių užsienio investicijų ir gamybos augimo, arba jų gauti rezultatai tik patvirtina ryšios stiprumą (Javorcik, 2004).

Mokslininkai, analizuojantys tiesioginių užsienio investicijų poveikį gamybai, pastebėjo, kad ekonomiškai išsivysčiusios šalys pritraukia daugiau investicijų nei žemesne ekonomika pasižyminti šalys (Ram & Zhang, 2002, Carkovic & Levine, 2002, Borensztein, De Gregorio & Lee, 1998). Tyrimai parodė, kad tiesioginės užsienio investicijos labiau prisideda prie gamybos ir ekonomikos augimo nei vidinės šalies investicijos. Mokslininkai taip pat sutinka, kad egzistuoja kiti veiksniai, kurie lemia, kad šalis gaus naudos iš tiesioginių užsienio investicijų. Vienas iš tokių veiksnių yra žmogiškasis kapitalas, kurio rodikliui esant aukštam gali tikėtis didesnio tiesioginių užsienio investicijų produktyvumo. Kitaip tariant, šalis, pasižyminti žemais žmogiškaisiais ištekliais nesugebės pilnai įsisavinti tiesioginių užsienio investicijų ir negaus tikėtinos naudos.

Apibendrinant, tiesioginės užsienio investicijos siejamos su kapitalo, technologijų ir žinių srautais. Mokslininkai iki šiol neturi vieningos nuomonės, kokią įtaką tiesioginės užsienio investicijos turi gamybos produktyvumui ir priimančios šalies ekonomikos augimui. Vis dėlto, galima daryti tokias apibendrinančias išvadas: tiesioginės užsienio investicijos dažniau orientuotos į aukštesniu ekonominiu išsivystymu pasižyminti šalys, joms taip pat svarbu, ar šalis turi pakankamai žmogiškųjų išteklių. Naujų technologijų ir žinių atėjimas yra orientuotas į finansiškai stabilias įmones, todėl vietinis smulkus verslas yra išstumiamas iš rinkos arba turi įgyvendinti brangiai kainuojančius gamybinius sprendimus, siekdamas išsilaikyti. Nors tai sustiprina vieno sektoriaus įmones, tačiau apsunkina smulkaus ir vidutinio verslo išsilaikymą.

2.2.2 Tiesioginės užsienio investicijos ir nedarbo lygis

Tiesioginių užsienio investicijų ir užimtumo problematika yra pakankamai plačiai analizuojama užsienio mokslininkų. Taip pat yra paskelbta nemažai tyrimų, kurie analizuoja priklausomybę tarp makroekonominio šalies stabilumo ir tiesioginių užsienio investicijų. Darbuotojų užimtumo ir nedarbo lygio tyrimų rezultatai naudojami įvertinti šalies makroekonominį stabilumą. Nors dauguma atliktų tyrimų skelbia, kad tiesioginės užsienio investicijos sumažina nedarbo lygį, tačiau gauti rezultatai ne visiškai patikslina ryšį tarp šių dviejų reiškinų. Vis dėlto matoma, kad tiesioginių užsienio investicijų ir užimtumo ar nedarbo lygio priklausomybės rezultatai skiriasi priklausomai nuo analizuojamos šalies ypatybių ir tiriamo laikotarpio – ilgame laikotarpyje tiesioginės užsienio investicijos gali turėti visiškai priešingą poveikį nei laikotarpio pradžioje (Strat, Davidescu & Paul, 2014).

Vienas iš investicijas pritraukiančių veiksnių yra pigi darbo jėga ir darbo jėgos mobilumas. Šalys investuotojos renkasi tas valstybes, kuriose gali sumažinti gamybos sąnaudas darbo užmokesčio pagalba, žemais mokesčiais ir pasižyminčiomis aukšta darbuotojų kvalifikacija.

Tiesioginių užsienio investicijų atveju, darbo jėgos potencialas suvokiamas kaip investuotojų suinteresuotumas turėti pigią ir aukštą kompetencija pasižyminčią darbo jėgą. Remiantis Ginevičiumi ir kt. (2005) darbo jėga tampa svarbiu veiksniu, kuomet investuotojas yra įsikūręs šalyje, kur yra brangi darbo jėga. Tokiu atveju tokios įmonės yra linkusios steigti filialus investuotojant į šalis, kurios pasižymi mažesnėmis darbo jėgos sąnaudomis tose šakose, kuriosimlios darbu gaminant tarpinius arba galutinius produktus.

Blanchard (2011) teigia, kad šalyse, kuriose yra aukštesnis nedarbo lygis, turi du pagrindinius privalumus prieš užsienio investuotojus:

1. Daug laisvos darbo jėgos;
2. Didelė tikimybė rasti reikalingą darbo jėgą už mažesnę atlyginimą.

Tačiau didelis nedarbo lygis šalyje gali būti signalas potencialiam investuotojui, kaip makroekonominės pusiausvyros sutrikimas, todėl šalis gali būti vertinama kaip nepalanki investicijoms (Brozen, 1958).

Valstybėms, kurios susiduria su darbo jėgos trūkumu, tiesiogines užsienio investicijas mato kaip vieną iš įrankių aukštam nedarbo lygiui spręsti, kadangi vienas iš pagrindinių tiesioginių užsienio investicijų bruožų – naujų darbo vietų kūrimas. Nedarbo problema iki šiol yra aktuali besivystančios ekonomikos šalims. Nedarbo lygio ir tiesioginių užsienio investicijų ryšio analizė mokslininkų atliekama pasitelkiant atskirų šalių atvejus ir pasirinktų šalių duomenų empirinę analizę. Tai tik patvirtina, kad tiesioginių užsienio investicijų poveikis nedarbo lygiui kiekvienoje šalyje yra skirtingas, todėl tai dažniausiai priklauso nuo šalies charakteristikos ir tiesioginių užsienio investicijų rūšies. Dauguma ekonomistų tiki, kad tiesioginės užsienio investicijos paskatina privatų investavimą, naujų darbo vietų kūrimą, žinių ir įgūdžių perkėlimą į darbo vietas ir iš esmės paskatina priimančios šalies ekonomikos augimą (Chowdhury & Mavrotas, 2006). Daugianacionalinės kompanijos teigia, kad tiesioginės užsienio investicijos yra skatinamos augančio užsienio gamintojų konkurencingumo, todėl valstybės susiduria su nedarbo problema, net jeigu jos neinvestuoja į užsienio rinkas (Baldwin, 1995).

Tiesioginių užsienio investicijų poveikis darbo užimtumui suprantamas labai paprastai – įgyvendinant naujus investicinius projektus, kyla darbo jėgos poreikis, kuris įtakoja vietos užimtumo ir nedarbo lygio rodiklius. Investicijos šalies nedarbo lygį gali įtakoti dviem formomis: horizontaliai ir vertikalčiai. Horizontali forma pasireiškia kaip investuotojas perduoda savo žinias priimančios šalies darbuotojams, apmoko personalą. Vertikali forma – kai įtaką turi vidaus klientai ir tiekėjai (Dunning,

1993). Šios formos gali prisidėti prie gamybos efektyvumo didinimo, o vėliau įtakoti darbo jėgos paklausą. Taip pat darbo rinka gali būti veikiama išstūmimo veiksmų, kai tiesioginės užsienio investicijos lemia nuolatinių darbuotojų poreikį, kai darbuotojai meta turimą darbą ir pereina į investuotojo įkurtą įmonę, įvertindami galimybę kilti karjeroje. Taip pat įtakos turi darbo užmokesčio dydis, kadangi kvalifikuoti darbuotojai yra linkę rinktis užsienio kompanijų įmones, kuriose mokamas didesnis darbo užmokestis (Tomohara & Yokota, 2007). Investicijos pakeičia investuojančios šalies darbo rinkos struktūrą ir poreikį, kuomet pigesnės darbo jėgos procesai yra perkelti į besivystančios ekonomikos šalis. Tai lemia žemesne kvalifikacija pasižyminčios darbo jėgos paklausos sumažėjimą ir bedarbystės augimą (Elia, Mariotti & Piscitello, 2009). Nors tai laikoma neigiamu veiksmu, tačiau jeigu užsienio padalinio veikla yra geografiškai nutolusi, ji gali reikalauti daugiau priežiūros, koordinavimo ir kontrolės, t.y. turės būti teikiamos „centrinės būstinės paslaugos“ (pavyzdžiui, tyrimų, rinkodaros, logistikos ir t.t.), kurios paprastai būna koncentruotos pagrindinėje bendrovėje. Taigi, tiesioginės užsienio investicijos gali paveikti vidaus darbuotojų ir įgūdžių sudėtį, o aukštos kvalifikacijos darbuotojų poreikis išaugtų (Mariotti & Piscitello, 2007).

Atlikta valstybių tiesioginių užsienio investicijų teigiamų ir neigiamų veiksmų analizė parodė, kad investicijos į besivystančios ekonomikos šalis, siejama su pigesne darbo jėga, mažesniais gamybos kaštais ir didesniais gamybos pajėgumais, palankesne įstatymine baze ir didesnėmis eksporto galimybėmis, išplečiant rinkas. Pagrindinė problema, su kuria susiduria investuojančios šalys, yra nekvalifikuotos darbo jėgos nedarbo augimas. Dėl griežtos darbo teisės, aukšto minimalaus darbo užmokesčio, tarptautinės įmonės atsisako nekvalifikuotos darbo jėgos, o šį poreikį kompensuoja šias funkcijas perduodamos besivystančių šalių darbuotojams. Dėl šios priežasties atsiranda paradoksas investuojamoje šalyje – dalį funkcijų perkėlus į besivystančios ekonomikos šalį, nekvalifikuoti darbuotojai, esantys investuojamoje šalyje, siekdami išsaugoti savo darbo vietą, bus linkę dirbti efektyviau ir už mažesnę darbo užmokesčių. Tas pats galioja ir besivystančios ekonomikos šalyse (Jones & Wren, 2006). Tiesioginių užsienio investicijų įtaka priimančios šalies ekonomikai ir ūkiui yra dažnas mokslinių tyrimų objektas.

Tiesioginės užsienio investicijos vertinamos kaip vienas iš šalies ūkio plėtros veiksmų, kuris skatina produktyvumą ir ekonominį augimą. Toks požiūris skatina valstybes taikyti atitinkamą ekonominę politiką užsienio kapitalo atžvilgiu. Šalys visokeriopai skatina užsienio kapitalo atėjimą per mokesčines lengvatas užsienio investuotojams, ypatingos strateginio investuotojo teisės privatizuojant svarbius valstybei objektus ir pan. Vis dėlto, atskirų atvejų analizė parodo, kad ne visuomet tiesioginės užsienio investicijos duoda teigiamus rezultatus, kokių buvo tikėtasi, o ekonominė nauda dažnai nėra pasiekama. Investuojančios šalys dažnai susiduria su nedarbo proleomos išaugimu, protų ir technologijų nutekėjimu, intensyvesniais migracijos srautais.

2.2.3 Tiesioginės užsienio investicijos kaip eksporto alternatyva

Ryšys tarp prekybos ir tiesioginių užsienio investicijų yra vienas pagrindinių globalizacijos bruožų, kuris transformavo prekybą. Tiesioginių užsienio investicijų įtaka eksportui tapatinama per įtaką gamybai ir jos apimtims. Paskutiniaisiais dešimtmečiais įvyko daug esminių įvykių ir pokyčių, kurie pakeitė prekybos pobūdį ir kryptis, transformavo valstybių ekonomikas ir tiesioginių užsienio investicijų kryptis:

1. Tiesioginių užsienio investicijų srautų išaugimas 19 proc. 1997 m. ir 10 proc. 1998 m. pasiekė 440 mlrd. JAV dolerių. Nors tai užgožė dar didesnis portfelinių investicijų srautas, bet tiesioginiai užsienio investicijų srautai lėmė įmonių restruktūrizaciją, susijungimus ir kt. Tai rodo esminius pokyčius gamybos ir kitose ekonominėse veiklose, kurios kerta tarptautines sienas.
2. Vidaus įmonių prekyba sudaro vis didesnę dalį pasaulio prekybos. Nors keitimosi prekėmis padidėjimas laikomas vertikalios gamybos skirtingose šalyse integracijos signalas, tačiau atsiranda ir naujų integruotos horizontalios veiklos formų. Dėl ekonominės specializacijos, gaminami diferencijuoti tarpiniai ir galutiniai produktai.
3. Tradicinės specializacijos formos, kai šalys eksportuoja produktus, kuriems turi santykinį pranašumą, mažėja. Šalys vis dažniau importuoja ir eksportuoja to paties sektoriaus įvairių rūšių ir kiekių produktus. Greitis, paslaugų patikimumas, lankstumas ir gebėjimas patenkinti specifinius kliento poreikius tapo esminiais konkurencingumo veiksniais. Šiame kontekste žinios ir technologijos restruktūrizuoja pasaulinę ekonomiką. Išsilavinimas, mokymasis visą gyvenimą, tyrimai ir inovatyvi veikla, kurias įgyvendina privačios ir valstybės institucijos, ekonomikoje tarpusavyje sąveiką įvairiomis formomis.
4. Šiandieninėmis sąlygomis labai greitai perskirstomos pajamos ir galimybės. Pasaulio ekonomika susiduria su ekonominio augimo pajamų skirtumais šalių viduje (Fontagné, 1999). Nevienodas investicijų pasiskirstymas sektoriuose ir tam tikrų pramonės šakų vystymas skatina netolygų regionų ir pramonės sektorių vystymąsi ir ekonomiškai silpnesnių išstūmimą iš rinkos.

Šiandieninėje literatūroje pateikiami du būdai, kaip galima pateikti užsienio rinkoms savo produkciją: eksportuoti arba steigti filialus kitose šalyse ir parduoti juose gaminamas prekes. Remiantis Head & Ries (2004) atliktu tyrimu, paprastai šalys, kurios įsileidžia užsienyje pagamintas prekes, plačiai priima ir užsienio investicijas. Eksportas mažina monopolinių įmonių atsiradimą šalyje ir didina rinkos konkurencingumą. Eksporto konkurencija skatina įmones tobulėti, užtikrinti gamybos

optimizavimą, technologinį vystymąsi, produkto kokybę, savikainos mažinimą ir kt. (Ginevičius ir kt., 2005).

Tiesioginės užsienio investicijos laikomos prekybos pagrindu. Remiantis Galininiene ir kt. (2007), vertinimuose priimtas teorinis ryšių modelis, kuriame pateikiami keturi ryšio elementai:

1. Pakeičiamumas. Į tą pačią rinką prekės gali būti pateikiamos prekiaujant, per tiesiogines užsienio investicijas, gamybą įgyvendinant priimančioje šalyje.
2. Komplementarumas. Tiesioginės užsienio investicijos gali papildyti užsienio rinką, teikdamos paslaugas, didinančias eksporto ir investuojančios šalies patrauklumą.
3. Rinkos plėtimas. Tiesioginių užsienio investuotojų produkcija gali būti skirta ne tik priimančios šalies rinkai, bet ir aplinkinių šalių rinkai, kurioms investuojančioji šalis anksčiau neeksportavo arba negalėjo eksportuoti.
4. Prekybos generavimas. Tiesioginės užsienio investicijos padeda pritraukti importą iš investuojančios šalies.

Tiesioginės užsienio investicijos skirtingai veikia investicijas priimančios šalies ekonomiką priklausomai nuo jų kokybės ir kitų charakteristikų. Šalys, siekiančios pritraukti investicijas, orientuojasi į įgūdžių tobulinimą, tyrimus ir plėtrą, informacines technologijas, gamybos technologijas. Pagal Laskienę (2010) šalys su išvystyta pramonės infrastruktūra ir pajėgumais, santykinai pigiais ištekliais, kvalifikuota pigia darbo jėga, daugiau pritraukia į eksportą orientuotų investicijų. Į eksportą orientuotos užsienio kapitalo įmonės yra integruojamos į gamybos ir prekybos tinklus, taip geriau išnaudojant investicijas priimančios šalies pranašumą per eksporto didinimą.

Tiesioginės užsienio investicijos eksportą skatina per tinklinę sistemą: vietos įmonėms suteikiama galimybė naudotis investuotojų multinacionaliniais tinklais įvairiose šalyse. Investicijos padeda įmonėms, kurios siekia eksportuoti savo produkciją, apeiti muitus ir kitas kliūtis, kurios trukdo patekti į kitų šalių rinkas. Investicijas priimančios šalies organizacijos įgyja ne tik fizinį ar finansinį kapitalą, bet ir technologijas, žinias, naujas idėjas, „know-how“, rinkodaros, valdymo įgūdžius, investuojančios įmonės turimus kontaktus užsienyje, informaciją apie užsienio rinkas, į kurias galima plėstis ir kt. Dažniausiai investuojanti kompanija leidžia produkcijoje naudoti savo ženklą, užtikrina priėjimą prie tarptautinių rinkų, kontroliuoja investicinius, technologinius ir pardavimų sprendimus, laiko įmonę sudėtine integruotos strategijos dalimi. Tai užtikrina investicijas gaunančios įmonės aukštesnį konkurencinį pranašumą nacionalinėje ir tarptautinėje rinkose.

Analizuojant tiesioginių užsienio investicijų poveikį investuojančios šalies eksportui, susiduriama su keleta problemų:

1. Tiesioginių užsienio investicijų poveikis namų šalių eksportui (arba gamybai ir investicijoms) teoriškai negali būti nustatytas, kadangi tai apima kelis atskirus reiškinius,

kurie pasižymi skirtingais požymiais. Nors yra aišku, kad tiek horizontalios, tiek vertikalios tiesioginės užsienio investicijos paveikia šalies gamybą ir eksportą, tačiau tiesioginės užsienio investicijos taip pat skatina tarpinių produktų iš pagrindinės kompanijos eksportą į naujus padalinius užsienio valstybėse. Grynasis šių dviejų efektų rezultatas priklauso nuo to, kaip pardavimai įtakoja tiesioginių užsienio investicijų sprendimą. Iš horizontalios tiesioginių užsienio investicijų perspektyvos užsienio pardavimai padidėja įsteigus užsienio filialą. Kuo didesni užsienio pardavimai, tuo labiau tikėtina, kad baigtinių prekių eksporto nuostoliai bus kompensuojami tarpinių prekių eksportu į užsienyje esančius padalinius. Tarptautinės organizacijos, kurios investuoja pagal vertikalią tiesioginių užsienio investicijų formą, dažnai perkelia dalį gamybos į užsienio rinkas. Tuomet grynoji tiesioginių užsienio investicijų įtaka užimtumui priklauso nuo investicijų poveikio pardavimams pokyčio. Išnaudojant mažesnes gamybos kainas užsienyje, vertikalios tiesioginės užsienio investicijos tarptautines kompanijas padaro labiau konkurencingas tiek namų, tiek užsienio rinkose. Jeigu konkurencingumas padidėja, jis mažina importa arba didina eksportą, sukuriant naujas darbo vietas, kurios kompensuoja pakeitimo efektą.

2. Sunku vertinti, kaip būtų keitėsi eksporto, darbo jėgos užimtumo, investicijų rodikliai, jeigu šalis būtų pasirinkusi neinvestuoti užsienyje. Taip pat sunku nustatyti, ar tarptautinės organizacijos sugebės išlaikyti arba padidinti rinkos dalį, kuri įgyjama eksportuojant prekes, ar įmonės būtų išstumtos iš užsienio rinkos konkurentų. Ar tarptautinės organizacijos būtų pajėgios išlaikyti rinkos dalį ir gamybos apimtį be užsienio gamybos ir kaip sprendimas neinvestuoti į užsienio rinkas būtų paveikęs jų konkurencingumą? (Kokko, 2006).

Apibendrinant, daugiausia klausimų tarp mokslininkų sukelia tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto pakeičiamumo problema. Tyrimus atliekant skirtingose šalyse buvo gaunami skirtingi rezultatai, todėl tiesioginių užsienio investicijų įtaka investuojančios šalies eksportui priklauso nuo įmonės investavimo motyvų, pasirinktų investicijų tipo (horizontalaus ar vertikalaus) ir šalies ekonominės aplinkos veiksnių.

2.3 Bendras tiesioginių užsienio investicijų poveikis jas darančios šalies ekonomikos plėtrai

Mokslininkų tyrimų objektas dažniausiai yra teigiamas tiesioginių užsienio investicijų poveikis priimančios šalies ekonomikai: žinių ir technologijų perdavimas, kuris prisideda prie vietos verslo subjektų kompetencijų ir konkurencingumo augimo (Feinber & Majundar, 2001), pamirštant kokią poveikį tiesioginės užsienio investicijos turi namų ekonomikai.

Produktyvumas yra vienas iš pagrindinių tiesioginių užsienio investicijų efektyvumo rodiklių, kuris gali būti taikomas vertinant namų ir priimančios šalies ekonomikų efektyvumą. Mokslininkai sutinka, kad produktyviomis įmonės tapusios tarptautinėmis supranta, kad tiesioginių užsienio investicijų pagalba pelninga plėsti veiklą užsienyje, o mažiau produktyvios įmonės užsienio rinkose veikia per eksportą. Tuo tarpu žemu produktyvumu pasižyminčios įmonės linkusios savo veiklą vystyti vidaus rinkose. Įmonės, kurios ryžtasi investuoti į užsienio rinkas, pasižymi nuosavybės pranašumu, kuris leidžia įgyvendinti investuotojo įsipareigojimus ir gauti pelną iš užsienio rinkų (Hsu, Gao, Zhang & Lin, 2011).

Analizuojant tiesiogines užsienio investicijas ir jų poveikį šalies ekonomikai, mokslininkai akcentuoja tiesioginių užsienio investicijų poveikį investuojančios šalies darbo paklausos ir darbo užmokesčio struktūrai bei produktyvumo rodikliams. Transnacionalinės kompanijos veikia produktyviau nei vietinėje rinkoje veikiančios įmonės dėl užimamo rinkos dydžio, darbo pasidalijimo ir organizavimo, gamybos kaštų mažėjimo ir inovatyvių technologijų naudojimo (Dachs, Ebersberg & Löff, 2007). Plečiant organizacijos veiklą į užsienio rinkas, keičiasi darbuotojų struktūra – talentingi, aukšta kvalifikacija pasižymintys darbuotojai pakeičia mažiau kvalifikuotus ir žemesnį išsilavinimą turinčius darbuotojus. Vis dėlto, dėl spartaus globalizacijos ir internacionalizacijos proceso, tarptautinių organizacijų darbuotojų pasiskirstymas siejamas su lyginamaisiais šalies pranašumais. Vietinėje šalyje organizacija bus suinteresuota valdyti aukštesnės kvalifikacijos reikalaujančius procesus. Tačiau jeigu užsienio valstybėje yra siūlomos geresnės tyrimų sąlygos ir kvalifikuotesnė darbo jėga, tuomet investuotojas bus suinteresuotas savo veiklą perkelti į šią šalį. Tiesioginės užsienio investicijos turi įtakos ekonomikos augimui, vietos rinkoms ir eksporto apimčių pokyčiui. Šios tendencijos atspindi įmonių norą ieškoti geresnės verslo aplinkos ir konkurencingesnių kainų. Nourbakhshian ir kt. (2012) pateikia naudas, kurias patiria investuojančios šalys (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų kaštai ir nauda namų ekonomikai (Nourbakhshian ir kt., 2012)

Nauda	Kaštai
Tiesioginės pajamos iš pajamų užsienyje	Mokėjimų balansas:
Tiesioginės užsienio investicijos padeda importuoti tarpines prekes arba įeiti į užsienio šalis, jų rinkas, kurti naujas darbo vietas	<ul style="list-style-type: none"> - Pradinio kapitalo nutekėjimas (dažnai įvertinamos ateities pajamos iš užsienio rinkų); - Kenčia einamosios sąskaitos, jeigu tiesioginės užsienio investicijos pakeičia vidaus rinką dėl pigių gamybos vietų; - Kenčia einamosios sąskaitos jeigu tiesioginės užsienio investicijos pakeičia eksportą
Mažoms ir vidutinėms įmonėms suteikiami nauji įgūdžiai ir žinios	Poveikis darbo jėgai: Tiesioginės užsienio investicijos pakeičia vidaus gamybą.

Egzistuoja keletas priežasčių, kodėl įmonės siekia save pozicionuoti kaip multinacionalines kompanijas. Viena iš priežasčių, kad įmonei taip tampa lengviau įeiti į užsienio rinkas bei gamyboje naudoti pigesnes nei namų rinkoje žaliavas. Tiesioginės užsienio investicijos į užsienio vietines rinkas vadinamos „horizontaliomis“ arba „rinkos siekiančiomis“, jose įsteigiant savo atstovybes, siekiant palengvinti produkcijos tiekimą į rinką. Horizontalios investicijos išplečia namų valstybės rinkos dalį ir skatina ekonomikos ir darbo užimtumo augimą (Hsu ir kt., 2011). Kita priežastis yra išlaidų, susijusių su prekybos tarifais ir transportavimu, mažinimas, siekiant padidinti įmonės konkurencingumą rinkoje ir lengvesnį įėjimą į ją. Būnant greta tikslinių vartotojų, įmonė geba greičiau reaguoti į pasikeitimus rinkoje. Tiesioginės užsienio investicijos, orientuotos į mokslinius tyrimus vadinamos „vertikaliomis“ arba „gamybos kaštų minimizavimo“ investicijomis (Nourbakhshian ir kt., 2012). Mokslininkai nustatė, kad teigiamas tiesioginių užsienio investicijų poveikis labiau jaučiamas paslaugų sektoriuje nei pramonės. Kadangi paslaugų įmonės yra mažesnės, o jiems investuojant į užsienio rinkas kyla papildomos darbo jėgos poreikis, siekiant suvaldyti procesus, kurie tampa sudėtingesni dėl įmonės veiklos plėtros (Hsu ir kt., 2011).

Tiesioginės užsienio investicijos taip pat teigiamai veikia namų šalies eksporto rodiklius. Kai kurie mokslininkai linkę teigti, kad įmonės, kurios nusprendžia eiti į užsienio rinkas, renkasi tarp eksporto ir tiesioginių užsienio investicijų. Internacionalizacijos teorija teigia, kad įmonės įvertinusios eksporto kaštus (transportavimo ir tarifų), nusprendžia pasirinkti tiesiogines užsienio investicijas (Markusen, 1995). Chen, Hsu & Wang (2012) atliktas tyrimas patvirtina, kad yra tiesioginis ryšys tarp tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto augimo. Vis dėlto reikia atsižvelgti į rinkos specifikas, kadangi ne visi sektoriai pasižymi teigiamais prekybos rodikliais. Nors dažniau teigiamais eksporto rodikliais pasižymi naujomis technologijos grindžiamas eksportas, tačiau tradicinės pramonės produktai pasižymi didesniais eksporto kiekiais. Vis dėlto, sutinkama, kad ryšys tarp eksporto ir tiesioginių užsienio investicijų ne visuomet būna tiesioginis, kadangi pats eksportas yra veikiamas tokių aplinkos veiksnių kaip: valstybės prekybos politikos pokyčiai, tiesioginių užsienio investicijų motyvų ir tikslų, pačios organizacijos strategijos (Seo & Suh, 2006). Kai kurie mokslininkai pateikia ir neigiamas pasekmes, kurias patiria namų ekonomika. Iš kitos pusės filialų steigimas užsienyje pakeičia namų šalies eksporto rodiklius, o tai lemia, kad mažėja gamybos apimtys ir išauga nedarbas. Iš kitos pusės, jeigu užsienio šalyje yra gaminamas tik galutinis produktas, o tarpinis produktas gaminamas namų šalyje, šalies ekonomika augs didinant vidaus gamybą ir gyventojų užimtumo rodiklius. Galiausiai, įmonei įsiskverbus į užsienio rinkas, tai turės teigiamą poveikį eksporto rodikliams, nes įmonės prekės ženklas taps lengviau atpažįstamas užsienio rinkų vartotojų, o tai skatins kitos įmonės gaminamos produkcijos eksporto augimą. Investavimas į užsienio valstybes reikalauja papildomų

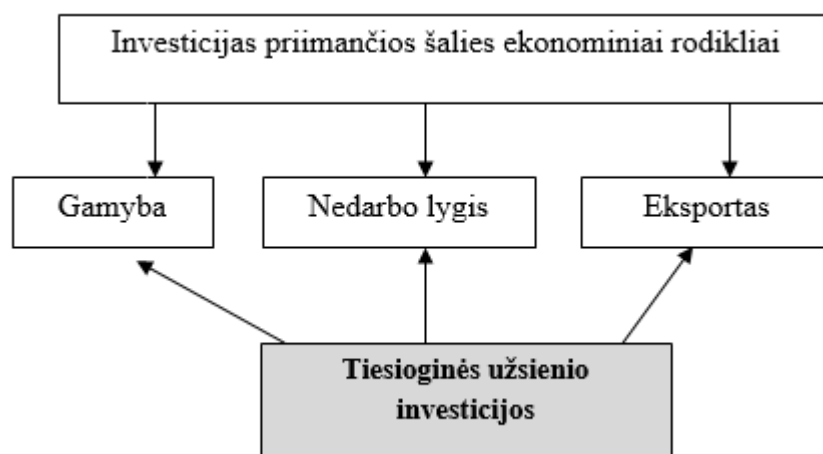
administracinių, darbo organizavimo ir kontroliavimo išlaidų, todėl išauga aukštos kvalifikacijos darbuotojų poreikis ir administravimo išlaidos (Elia, Mariotti & Piscitello, 2009).

Apibendrinant, tiesioginės užsienio investicijos pasižymi tiek teigiamais, tiek neigiamais veiksniais investuojančiai valstybei. Teigiami veiksniai: įėjimas į naujas rinkas, pigi aukšta kvalifikacija pasižyminti darbo jėga, prekybos rodiklių augimas, įmonės prekės ženklo populiarinimas, eksporto kaštų mažėjimas ir prekybos barjerų eliminavimas rinkose, kuriose sunku ir brangu patekti tradiciniais būdais. Neigiami veiksniai: administravimo išlaidų išaugimas, aukštos kvalifikacijos darbuotojų poreikis, kurių išlaikymas brangiai kainuoja, technologijų ir žinių perdavimas investicijas priimančiai šaliai.

3. TYRIMO METODOLOGIJA

Analizuojant, kaip Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos paveikė Lietuvos ekonomiką, eksportą ir darbo jėgos užimtumą, pasirinktas paskutinių dešimties metų laikotarpis: 2005–2015 metų Statistikos departamento pateikiami duomenys. Šis laikotarpis pasirinktas neatsitiktinai. 2004 metais Lietuvai tapus ES nare, išaugo tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvą ir iš Lietuvos, todėl investicijų poveikis namų ekonomikai bus akivaizdus. Šiame darbe atliekamas duomenų palyginimas laiko aspektu, nustatant dinamiškumo tendencijas, ūkio reiškinių ir procesų kaitos laike tendencijas, numatyti galimas ateities perspektyvas. Antroje tyrimo dalyje tiriamas atrinktų rodiklių ir tiesioginių užsienio investicijų ryšio stiprumas, taikant koreliacinės analizės metodą. Panaudojami ekonominio–matematinio modeliavimo ir statistinių–ekonominių rodiklių kompiuterinis apdorojimas leidžia įvertinti būsimus pokyčius pasirinktose ūkio srityse.

Pagal Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų poveikio Lietuvos ekonominiams rodikliams stiprumą buvo sudarytas bendrasis tyrimo modelis (žr. 8 pav.).



8 pav. Bendras tyrimo modelis (sudaryta autorės)

Tyrimo **tikslas** – išanalizuoti Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų įtaką šalies ekonominiams rodikliams.

Tyrimo **hipotezė** – egzistuoja ryšys tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir Lietuvos ekonominių rodiklių pokyčio.

Tyrimo tikslui pasiekti, jis vykdomas keliais etapais:

1. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų statistinių duomenų analizė;
2. Gamybos, nedarbo lygio ir eksporto statistinių rodiklių analizė;

3. Koreliacinės analizės metu nustatoma tiesioginių užsienio investicijų ir ekonominių rodiklių tarpusavio priklausomybė;
4. Remiantis gautais rezultatais, įvertinamas tyrimo hipotezės patvirtinimas arba paneigimas;
5. Tyrimo išvadų ir rekomendacijų nustatytoms problemoms spręsti pateikimas.

Tiesioginių užsienio investicijų ir ekonominių rodiklių priklausomybės analizė atliekama naudojant koreliacinės analizės metodą.

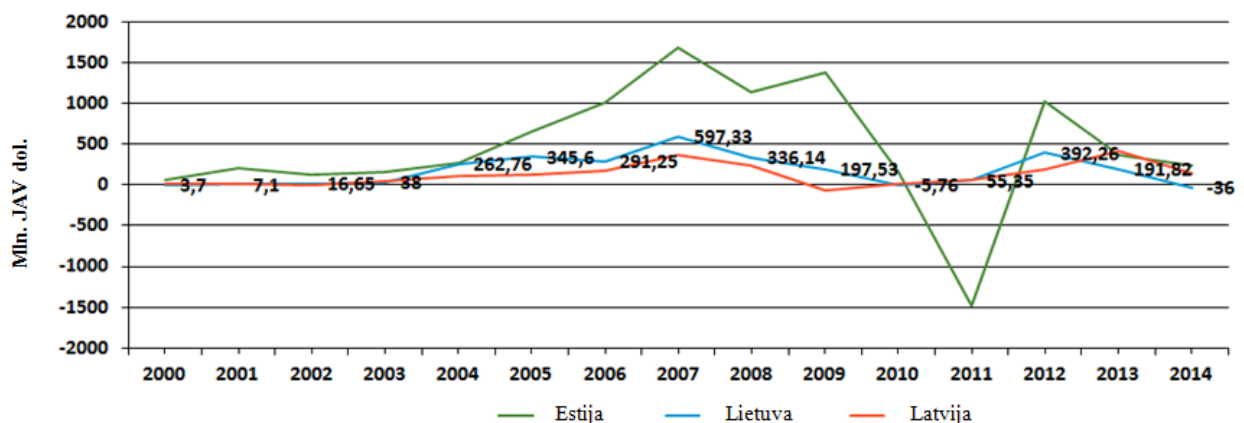
Naudojant koreliacinę analizę galima išmatuoti ryšį tarp dviejų kintamųjų bei jų ryšio stiprumą. Taikant tiesinės regresijos modelį: $y = a_0 + a_1 \times x_1 + \dots + a_n \times x_n$. Koeficientai a_0, a_1, a_n gali būti apskaičiuojami naudojant mažiausių kvadratų metodą. Šis tiesinės koreliacijos koeficientas parodo, koks yra ryšys: teigiamas arba neigiamas tarp dviejų analizuojamų kintamųjų.

Koreliacinės analizės pagalba galima įvertinti koreliacijos (r) stiprumą bei statistinį reikšmingumą. Koreliacijos stiprumas vertinamas skalėje nuo 0 iki 1 arba nuo 0 iki -1. Tuo tarpu, jei $r=0$ – priklausomybės tarp kintamųjų nėra, $r = 1$ arba -1 – kintamieji visiškai priklausomi. Taip pat siekiant įvertinti ar gauta koreliacija tai nėra neatsitiktinis sutapimas, apskaičiuojama **p reikšmė**. P reikšmė, kuri parodo, **ar koreliacija statistiškai reikšminga**. Siekiant nustatyti koreliacijos statistinį reikšmingumą SPSS, reikia gautą p reikšmę palyginti su reikšme $\alpha=0,05$ (reikšmingumo lygmuo). Jei tikimybės yra **<0,05**, tuomet koreliacija yra statistiškai reikšminga. Tuomet nulinė hipotezė nėra priimama, kadangi koreliacijos koeficientai yra reikšminiai, t.y. reikšminis tiesinis ryšys tarp kintamųjų yra. Jei tikimybės yra **>0,05**, tuomet koreliacija yra statistiškai nereikšminga ir nulinė hipotezė priimama, kadangi koreliacijos koeficientai yra nereikšminiai, t.y. reikšminio tiesinio ryšio tarp kintamųjų nėra, galimas tik netiesinis ryšys.

4. LIETUVOS TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO EKONOMIKOS PLĖTRAI TYRIMO REZULTATAI

Kaip parodė atlikta Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų analizė, Lietuva kaip investuojančios šalies pozicijos sustiprėjo tik įstojus į Europos Sąjungą, kuomet atsivėrė Europos šalių rinkos ir nebeliko prekybinių ir ekonominių barjerų.

Remiantis 2000–2014 metų statistiniais duomenimis, Lietuva tarp Baltijos šalių išlaiko stabilų tiesioginių užsienio investicijų dydį. Baltijos šalių tiesioginės užsienio investicijos pateiktos 9 pav.



9 pav. Baltijos šalių tiesioginės užsienio investicijos (sudaryta autoriaus, remiantis Knoema duomenų baze)

Tiesioginių užsienio investicijų dinamika labai ryški Baltijos šalims tapus Europos Sąjungos narėmis 2004 m. Tuomet visų Baltijos šalių tiesioginių užsienio investicijų srutai į kitas valstybes pradėjo augti. Šiame grafike stipriai išsiskiria Estija, kuri iki krizės daugiausiai investuodavo į kitas valstybes, o prasidėjus ekonominei krizei, Estijos tiesioginės užsienio investicijos sparčiai smuko ir 2011 m. buvo neigiamos vienintelei iš visų Baltijos šalių. Latvijos ir Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos labiausiai smuko 2010 m., tačiau šis smukimas nebuvo toks drastiškas kaip Estijoje, o tiesioginių užsienio investicijų rodikliai buvo tik šiek tiek neigiami. Nuo 2011 m. kuomet Estija patyrė aukščiausias neigiamas investicijas, Latvijos ir Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos vėl tapo teigiamomis.

Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų pagal investavimo sritis (žr. 10 lentelę) analizei pateikiamos tik tos ekonominės veiklos sritys, į kurias Lietuva daugiausiai investuoja. Iš pateiktos lentelės matoma, kad daugiausiai Lietuva 2010–2014 metais investavo į mokslinę veiklą. Tai yra daugiausiai Lietuvos investicijų sulaukianti sritis, kur nuo 2010 m. investicijų kiekis išaugo apie 3

kartus. Kitos sritys, į kurias investuoja Lietuva yra apdirbamoji gamyba, didmeninė ir mažmeninė prekyba, finansinė ir draudimo veikla bei nekilnojamojo turto operacijos.

**10 lentelė. Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis, mln. Eur.
(sudaryta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis)**

Veiklos rūšis	2010	2011	2012	2013	2014
Iš viso pagal ekonominės veiklos rūšis	1 576,70	1 607,41	1 953,32	2 371,83	2 329,99
Apdirbamoji gamyba	186,22	187,25	293,28	487,15	415,91
Statyba	29,39	42,04	41,88	28,26	13,83
Didmeninė ir mažmeninė prekyba	232,09	251,54	272,19	221,90	248,24
Transportas	122,81	123,38	174,74	143,84	86,99
Informacija ir ryšiai	35,32	36,20	48,88	53,26	47,75
Finansinė ir draudimo veikla	268,92	203,56	168,33	156,45	186,61
Nekilnojamo turto operacijos	136,81	185,51	162,91	92,75	120,44
Mokslinė veikla	480,43	498,67	728,06	1110,13	1129,12

Apibendrinant, Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos trijų Baltijos šalių kontekste 2013–2014 metais buvo mažiausios. Labiausiai investicijų sektorius smuko 2011 m. Estijoje. Tuo tarpu Lietuvoje ir Latvijoje smukimas buvo sąlyginai mažas. Analizuojant statistinius Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų duomenis, bendra Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų suma į kitas valstybes išaugo nuo 1,5 mln. Eur 2010 metais iki 2,3 mln. 2014 metais. Labiausiai finansuojami sektoriai yra mokslinė veikla ir apdirbamoji gamyba, kurioms skiriamas investicijų dydis labiausiai augo iš visų ekonominės veiklos rūšių.

4.1 Ryšys tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir gamybos augimo

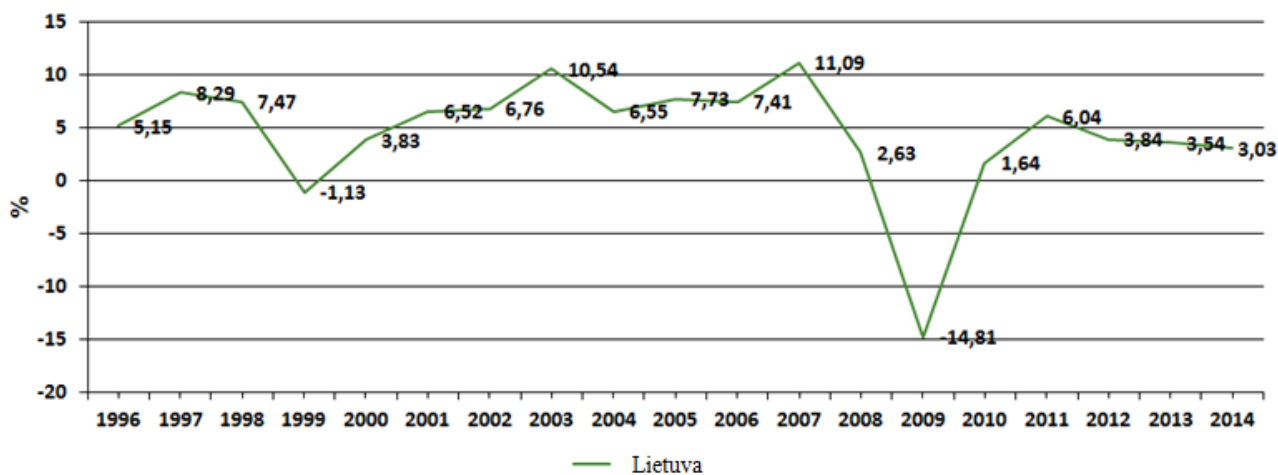
Gamybos pokytis tiesiogiai susijęs su bendrojo vidaus produkto (BVP) pokyčiu ir pramonės produkcijos gamybos apimtimis. Lietuvos ekonomiką galima suskirstyti į penkis laikotarpius, kurie žymi BVP svyravimus.

Analizuojant Lietuvos BVP augimo pokytį nuo 1996 metų, matoma, kad neigiamas BVP augimas buvo du kartus – 1998 m. (-1,13 proc.) ir 2009 m. (-14,81 proc.) (žr. 10 pav.). 1998 m. BVP mažėjimą lėmė Rusijos finansų krizė, o 2009 m. pasaulinė ekonominė krizė. Ekonominiu laikotarpiu nuo 2000 m. iki 2003 m. BVP šalyje auga 3,83 proc. 2000 m., 6,52 proc. 2001 m., 6,76 proc. 2002 m. Rezultatyviausi metai šiame etape yra 2003, kuomet BVP augo net 10,54 proc. Labiausiai prie BVP augimo prisidėjo euro integracijos procesai.

Trečiasis ekonominis laikotarpis laikomas Lietuvos ekonomikos „aukso amžiumi“. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare BVP augimo tempai įgauna stiprų pagreitį ir kiekvienais metais auga vidutiniškai apie 7 proc.

Ketvirtasis laikotarpis siejamas su pasauline ekonomine krize, kuomet sparčiai lėtėjo BVP augimo tempai. 2008 m. BVP augimas siekė 2,63 proc., o 2009 m. BVP buvo neigiamas ir smuko net 14,81 proc.

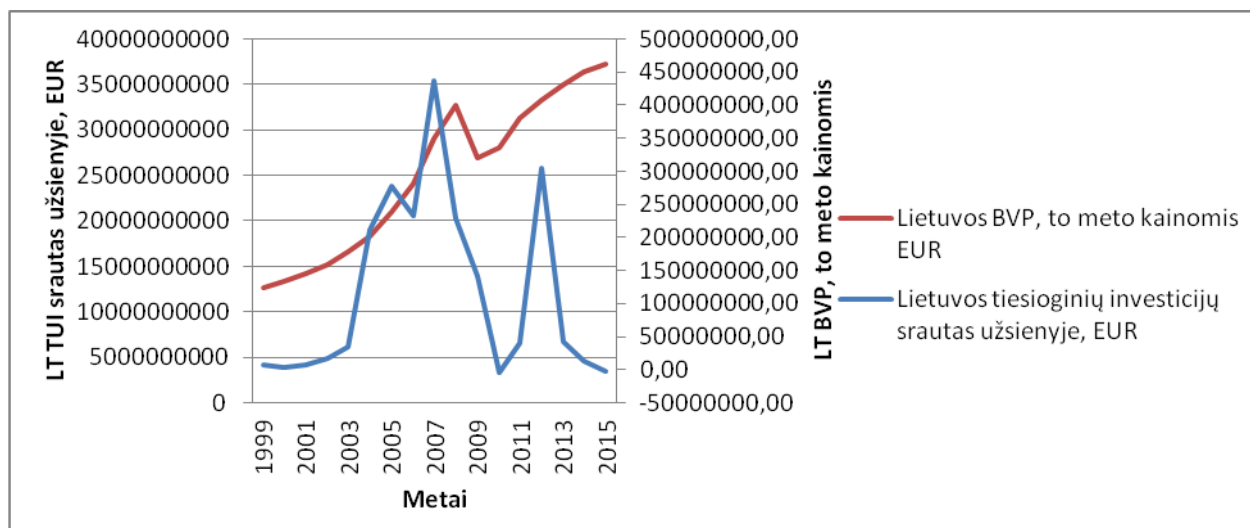
Lietuvos ekonominis atsigavimas žymi penktąjį ekonominį laikotarpį, kuris apima 2010–2014 metus. 2010 m. Lietuvos BVP augimas teigiamas ir siekia 1,64 proc. Stiprus BVP augimas jaučiamas 2011 m., kuomet siekia 6,04 proc. Vėlesniais laikotarpiais Lietuvos ekonomika stabilizuojasi ir BVP augimas siekia 3,84–3,03 proc. per metus.



10 pav. Lietuvos BVP augimas (sudaryta autoriaus, remiantis Knoema.com duomenų baze)

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti, ar tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir Lietuvos BVP yra ryšio stiprumas. Analizuojant Lietuvos BVP ir Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ryšį, matoma, kad jo nėra (žr. 11 pav.). Atlikta SPSS analizė taip pat parodė, kad apskaičiuota tikimybė lygi 0,838, kas reiškia, kad koreliacijos koeficientai yra nereikšminiai, t.y. reikšminio tiesinio ryšio tarp kintamųjų nėra, galimas tik netiesinis ryšys (žr. 2 priedas).

Lietuvos ekonomika priskiriama prie besivystančių ekonomikų, todėl šalies BVP ekonominės krizės metu, nors ir krito, nebuvo toks drastiškas. Pagal pateiktus duomenis matome, kad Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos nuo 1999 m. tolygio didėja. Staigus augimas pastebimas nuo 2004 m., kuomet Lietuva įstojo į Europos Sąjungą ir atsirado daugiau galimybių investuoti. 2009–2010 metais Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos smarkiai krenta dėl ekonominės krizės ir tik nuo 2010 m. pabaigos matomas atsigavimas rinkose, kuris tęsiasi iki 2012 m. Vėlesniu laikotarpiu Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos išlieka žemos.



11 pav. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir BVP ryšys (sudaryta autoriaus)

Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos mažėjo į tokias šalis kaip Rusija ir Ukraina, perkeltiant kapitalo srautus į ekonomiškai ir politiškai stabilesnes šalis Europoje (žr. 11 lentelę). Tai lėmė Rusijos taikomi prekybiniai suvaržymai su Europos Sąjungos valstybėms, kurie taikomi nuo 2012 metų, Rusijos ir Ukrainos konfliktas, kilęs 2014 m., bei politinis ir ekonominis nestabilumas tame regione. Lietuvos verslo subjektai turėjo persiorientuoti ir savo investicijas nukreipti į kitas šalis.

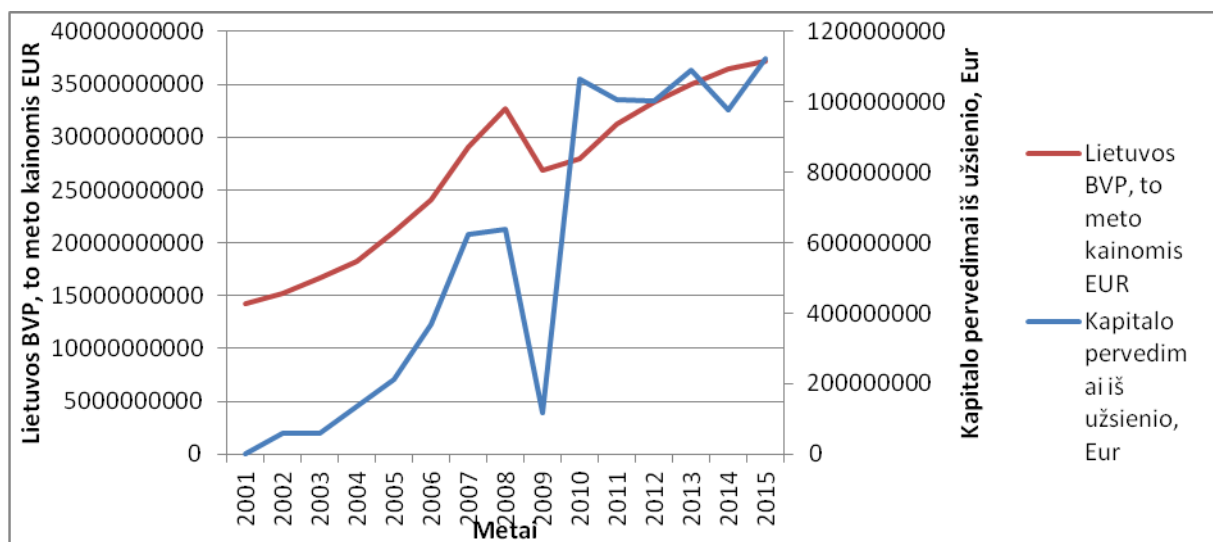
11 lentelė. Lietuvos sukauptos tiesioginės užsienio investicijos pagal šalis (sudaryta autoriaus, remiantis Lietuvos banko duomenimis)

Valstybė	2015 m. III ketvirtis		2014 m.		2013 m.		2012 m.	
	mln. Eur.	Struktūra proc.	mln. Eur.	Struktūra proc.	mln. Eur.	Struktūra proc.	mln. Eur.	Struktūra proc.
Liuksemburgas	-	-	468,60	21,2	431,75	18,2	443,79	22,7
Nyderlandai	462,77	22,5	461,28	20,9	491,09	20,7	276,80	14,2
Lenkija	298,91	14,6	283,28	12,8	314,89	13,3	140,51	7,2
Latvija	277,33	13,5	283,18	12,8	263,77	11,1	237,55	12,2
Kipras	132,13	6,4	228,85	10,4	269,45	11,4	236,16	12,1
Baltarusija	77,1	3,8	62,61	2,8	61,96	2,6	126,24	6,5
Estija	51,89	2,5	161,09	7,3	191,39	8,1	276,80	14,2
Rusija	51,76	2,5	52,44	2,4	65,98	2,8	110,80	5,7
Didžioji Britanija	48,7	2,7	57,25	2,7	70,24	3,0	100,55	5,1
Ukraina	37,5	1,8	37,11	1,7	41,07	1,7	51,95	2,7
Kitos šalys	584,53	28,5	70,62	3,2	120,57	5,0	192,96	9,8

Lietuvos bankas 2015 m. metinėje tiesioginių užsienio investicijų ataskaitoje nepateikia informacijos apie Lietuvos tiesiogines užsienio investicijas į Liuksemburgą. 2015 m. ataskaitoje nurodoma, kad Lietuva į Švediją investavo 29,97 mln. Eurų. Nemažai Lietuva paskutiniaisiais metais investuoja į Šveicariją – 513,58 mln. Eurų 2015 m. 2012 metais Lietuva, be visų šioje lentelėje pateiktų valstybių, investavo į Bosniją ir Hercegoviną – 35,99 mln. Eurų.

Analizuojant Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų srautų pokytį nuo 2012 m. iki 2015 m., matoma, kad investicijų srautai labiausiai mažėjo į Estiją nuo 276,80 mln. Eurų 2012 m. iki 51,89 mln. Eurų 2015 m. Srautai į Rusiją – sumažėjo dvigubai: nuo 110,80 mln. Eurų iki 51,76 mln. Eurų. Taip pat dvigubai investicijų srautai sumažėjo į Didžiąją Britaniją – nuo 100,55 mln. Eurų 2012 m. iki 48,7 mln. Eurų 2015 m. Taip pat tiesioginės užsienio investicijos mažėjo į Ukrainą, Kiprą, Baltarusiją. Nors tiesioginės užsienio investicijos į šias šalis mažėjo, tačiau matoma, kad Lietuva buvo linkusi labiau investuoti į kitas, naujas rinkas. Investicijos augo į Nyderlandus – nuo 276,80 mln. Eurų 2012 m. iki 462,77 mln. Eurų 2015 m. Augimas matomas Lenkijos rinkoje – nuo 140,51 mln. Eurų 2012 m. iki 298,91 mln. Eurų. Nors investicijos į kitas šalis 2014 m. buvo kritiškai mažas ir siekė 70,62 mln. Eurų, tačiau 2015 m. šis rodiklis augo 8 kartus ir 2015 m. siekė 584,53 mln. Eurų. Tai rodo, kad Lietuvos investuotojai pamažu keičia investavimo kryptį iš Rytų valstybių į Vakarų bei rinkas už Europos ribų.

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti, ar tarp kapitalo pervedimų iš užsienio ir Lietuvos BVP yra ryšio stiprumas. Analizuojant kapitalo pervedimo iš užsienio ir Lietuvos BVP pokytį (žr. 12 pav.), matoma, stipri koreliacija – augant kapitalo pervedimams, Lietuvos BVP didėja, mažėjant kapitalo pervedimams, Lietuvos BVP mažėja. Atlikta SPSS analizė taip pat parodė, kad apskaičiuota tikimybė lygi 0,00, kas reiškia, kad koreliacija statistiškai reikšminga, jei SPSS apskaičiuota *p* reikšmė mažesnė už 0,05 (žr. 2 Priedas).



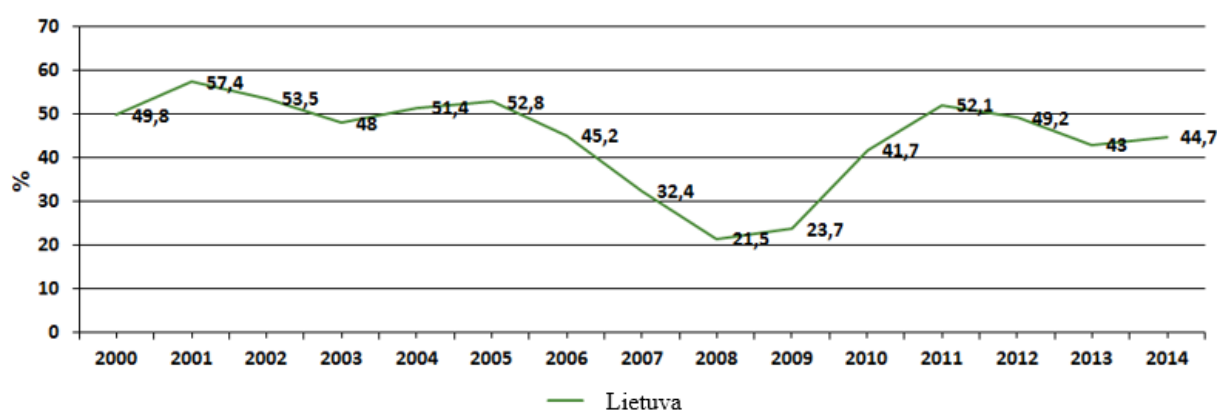
12 pav. Kapitalo pervedimų iš užsienio ir Lietuvos BVP ryšys (sudaryta autoriaus)

Paskutiniaisiais metais kapitalo pervedimų nežymus pokytis neturi įtakos stabiliam Lietuvos BVP augimui. Tai reiškia, kad esant reikšmingam kapitalo pervedimo iš užsienio mažėjimui arba augimui, keičiasi BVP rodikliai.

4.2 Ryšys tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo pokyčio

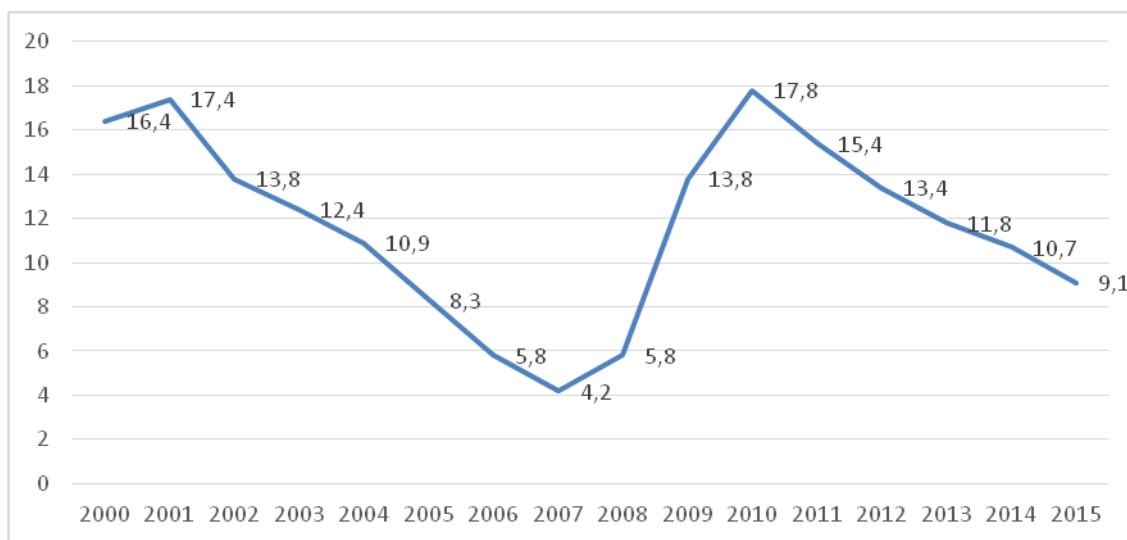
Analizuojant ekonominės veiklos procesus, Darbo jėga yra itin svarbi ekonominės veiklos sudėtinė dalis, nes dabartiniai ekonominiai procesai akcentuoja inovacijas ir žinias, pramonės augimą, kuris grindžiamas moksliniais tyrimais, o tai skatina darbuotojų, pasižyminčių tam tikromis žiniomis, poreikio augimą (Todaro, 1994). Darbo jėgos struktūra nuolat kinta, nes technologinis vystymasis ir inovacijos reikalauja kvalifikuotų ir išsilavinusių darbuotojų. Stipriausiai nedarbas paliečia pasenusių ir nepaklausių profesijų atstovus, kurie nesugeba savo žinių ir įgūdžių pritaikyti naujose, moderniose ūkio šakose arba nenori persikvalifikuoti. Nedarbo problema aktuali jaunimo, kuris neturi darbo patirties, tarpe, asmenims be kvalifikacijos ir be įgūdžių (Markauskienė ir Nikitina, 2002).

Ilgalaikio nedarbo atveju viena iš pagrindinių priežasčių jam atsirasti yra struktūriniai pokyčiai darbo rinkoje. Kita daug rečiau pasitaikanti priežastis – asmeninės žmogaus savybės (Ilg, 1994). Analizuojant ilgalaikio nedarbo Lietuvoje procentinį pokytį 2000–2014 metais (žr. 13 pav.) matoma, kad mažiausias ilgalaikio nedarbo procentas nedarbo atžvilgiu buvo 2008–2009 metais ir siekė 21,5–23,7 proc. Aukščiausias ilgalaikio nedarbo procentas buvo 2001–2002 metais, kuomet siekė 57,4–53,5 proc. ir 2011 metais, kuomet dar buvo jaučiamas neigiamos ekonominės krizės pasekmės. Tais metais ilgalaikio nedarbo procentas nedarbo kontekste siekė 52,1 proc. Tai reiškia, kad pusė bedarbių buvo ilgalaikiai bedarbiai. 2013 ir 2014 metais šis procentas išlieka aukštas ir siekia 43–44,7 proc. Tai rodo, kad Lietuvoje sunku efektyviai spręsti ilgalaikio nedarbo problemą, kovoti su veiksniais, kurie skatina darbingo amžiaus gyventojus priimti sprendimą nedirbti.



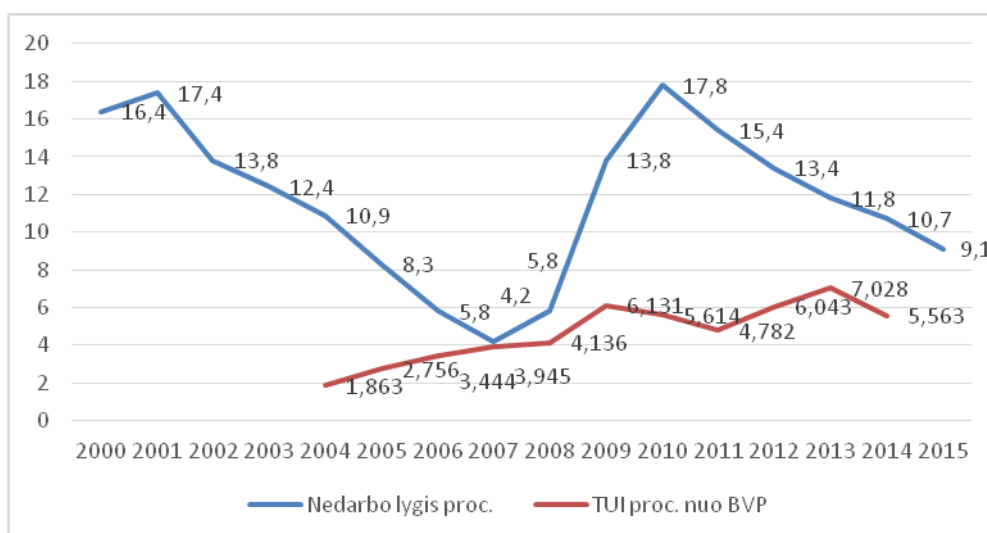
13 pav. Ilgalaikio nedarbo procentinis pokytis nedarbo atžvilgiu (sudaryta autoriaus, remiantis Knoema.com duomenų baze)

Analizuojant Lietuvos gyventojų nedarbo procentinį pokytį pastebima, kad mažiausias nedarbas buvo 2007 metais, kuomet buvo ekonominis pakilimas šalyje ir jis siekė tik 4,2 proc. (žr. 14 pav.). Nuo 2001 metų nedarbo lygis Lietuvoje išliko stabiliai mažėjantis. 2004 metais Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare ir atsiradus laisvam kapitalo judėjimui, dalis darbingo amžiaus gyventojų emigravo į kitas valstybes, o tai prisidėjo prie nedarbo lygio mažinimo. Vėlesniais metais, t.y. kriziniu laikotarpiu, nedarbo lygis sparčiai augo. Ypač tai pastebima 2009–2011 m., kuomet nedarbo lygis Lietuvoje siekė 17,8 proc. ir per 3 metus išaugo net 13 procentinių punktų.



14 pav. Nedarbo lygis Lietuvoje, proc. (sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenimis)

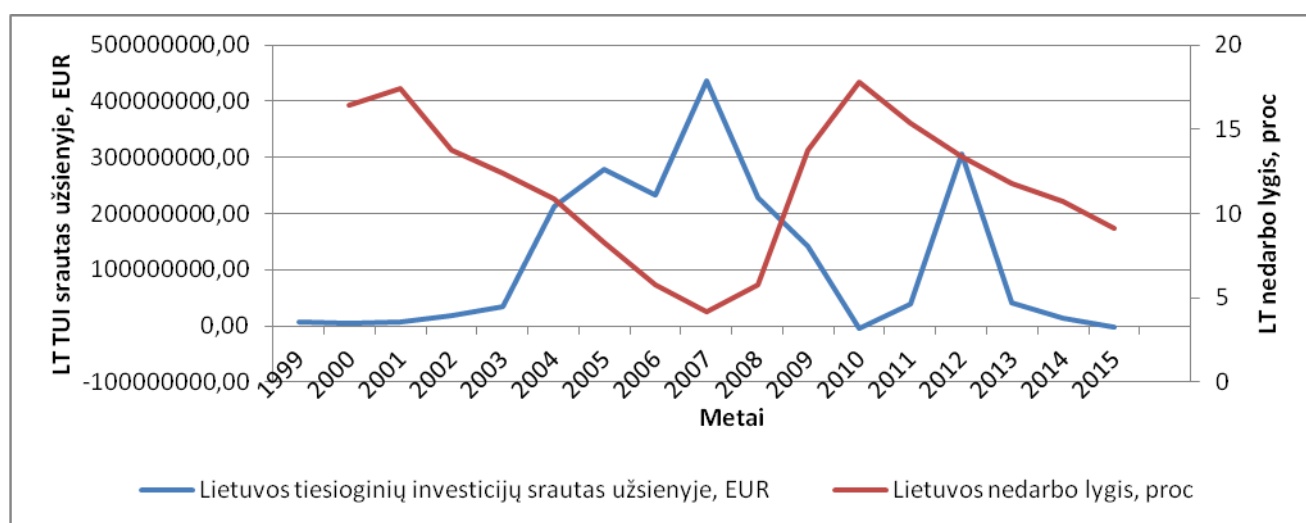
Vizualiai analizuojant nedarbo lygio ir procentinį Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų procentą nuo BVP duomenis matoma, kad mažėjant nedarbui augo ir tiesioginių užsienio investicijų dydis (žr. 15 pav.). Čia būtų galima išvelgti Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą įtaką – išaugo migracija ir Lietuvai tapo lengviau investuoti į kitas užsienio rinkas Europoje. Kriziniu laikotarpiu mažėjo Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos ir augo nedarbas. Nuo 2009 m. šių rodiklių duomenys skyriasi – Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų rodiklis pradeda svyruoti, o nedarbo lygis augęs iki 2011 m., pradeda tolygiai mažėti. Nuo 2013 m. mažėjant nedarbo lygiui, mažėja ir Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos.



15 pav. Nedarbo lygis ir išeinančios tiesioginės užsienio investicijos proc. nuo BVP (sudaryta autoriaus, remiantis Lietuvos statistikos departamento ir Knoema.com duomenų bazėmis)

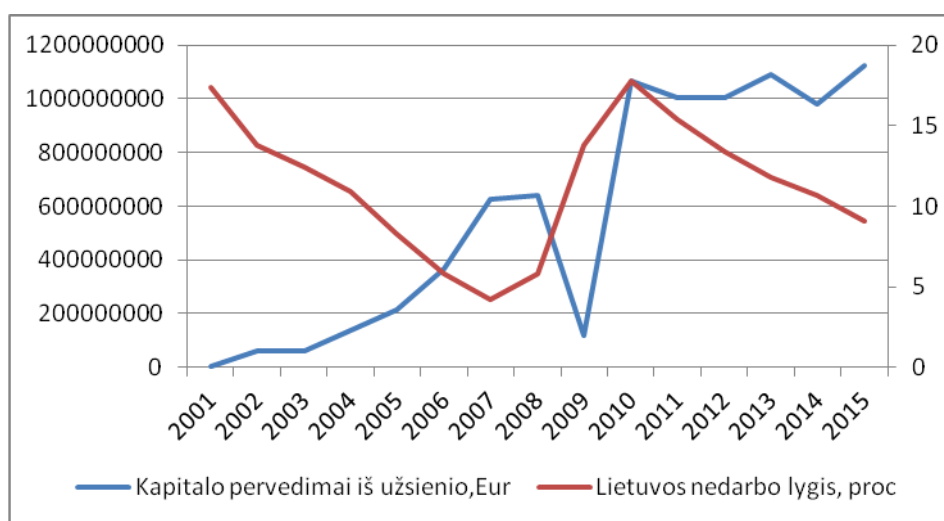
Atlikus Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo lygio Lietuvoje analizę, nustatytas žymus ryšys. Didėjant Lietuvos tiesioginėms užsienio investicijoms, mažėja nedarbo lygis šalyje, o kuomet tiesioginės užsienio investicijos mažėja, nedarbo lygis didėja (žr. 16 pav.). 2007 m., kuomet Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos siekė 437 mln. Eurų, nedarbas Lietuvoje buvo 4,2 proc. Tai yra mažiausias nedarbo lygis 2000–2015 m. analizuojamu laikotarpiu. Didžiausias nedarbo lygis buvo 2010 m. ir siekė 17,8 proc. Tuo tarpu Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos tais metais buvo neigiamos. Šiuo metu Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo lygis išlieka mažėjantis.

Atlikta SPSS analizė parodė taip pat parodė, kad apskaičiuota tikimybė lygi 0,003, kas reiškia, kad koreliacija statistiškai reikšminga, jei SPSS apskaičiuota *p* reikšmė mažesnė už 0,05 (žr. 2 Priedas).



16 pav. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo lygio ryšys (sudaryta autoriaus)

Panaši tendencija matoma analizuojant kapitalo srautus iš užsienio ir nedarbo lygio procentinį pokytį (žr. 17 pav.). Augant kapitalo srautams 2001–2008 m., nedarbo lygis tolygiai mažėjo. Nuo 2007 m. Lietuvos nedarbo lygis pradėjo didėti, nors kapitalo srautai ateinančius du metus augo. 2009 metais smarkiai smuko kapitalo srautai iš užsienio, o nedarbo lygis Lietuvoje smarkiai išaugo. Nuo 2010 m. kapitalo srautai smarkiai augo, o nedarbo lygis pradėjo mažėti. Vis dėlto, nors paskutinius penkerius metus kapitalo srautai iš užsienio yra aukščiausi per visą analizuojamą laikotarpį, tačiau nedarbo lygis iki šiol nėra pasiekęs iki krizinio lygio. Atlikta SPSS analizė taip pat parodė, kad apskaičiuota tikimybė lygi 0,986, kas reiškia, kad koreliacijos koeficientai yra nereikšminiai, t.y. reikšminio tiesinio ryšio tarp kintamųjų nėra, galimas tik netiesinis ryšys (žr. 2 Priedas).

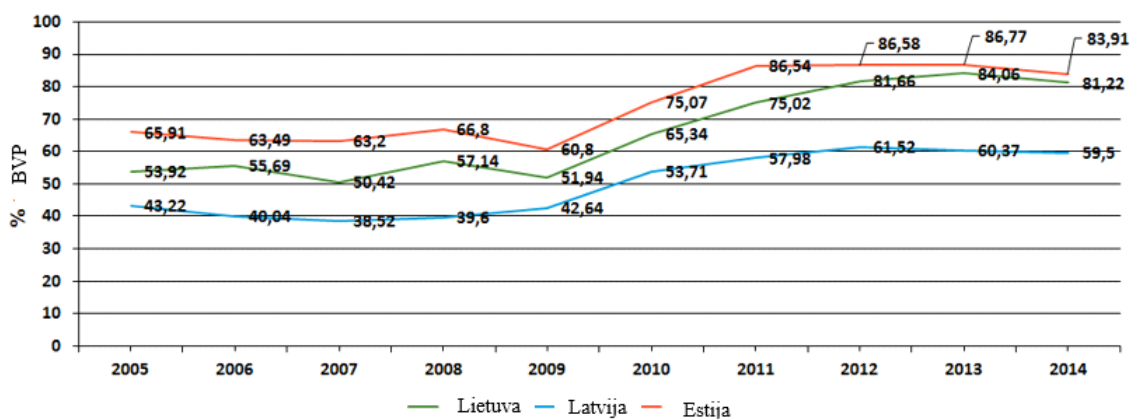


17 pav. Kapitalo pervedimų iš užsienio ir nedarbo lygio ryšys (sudaryta autoriaus)

Apibendrinant, nustatytas stiprus ryšys tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo pokyčio bei kapitalo pervedimų iš užsienio ir nedarbo.

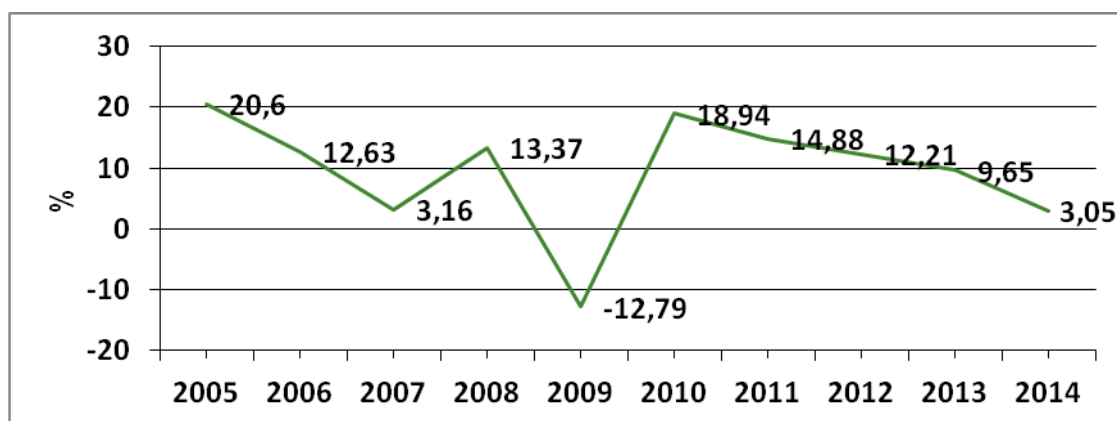
4.3 Ryšys tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto augimo

Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir tapus Pasaulio prekybos organizacijos nare buvo pasirašytos prekybos sutartys su daugeliu šalių, o tai leido atsirasti laisvam kapitalo judėjimui į Lietuvą ir iš jos (Rudzkis ir Kvedaras, 2003). Lyginant su kitoms Baltijos šalimis, Lietuva užima antrą vietą pagal paslaugų eksportą ir už jas gaunamas pajamas nuo BVP (81,22 proc.) (žr. 18 pav.). Pagal paslaugų eksporto pajamų procentinį dydį nuo BVP pirmauja Estija (83,91 proc.). Latvijoje šis rodiklis siekia tik 59,5 proc.



18 pav. Baltijos šalių paslaugų eksporto proc. nuo BVP (sudaryta autoriaus remiantis Knoema.com duomenų baze)

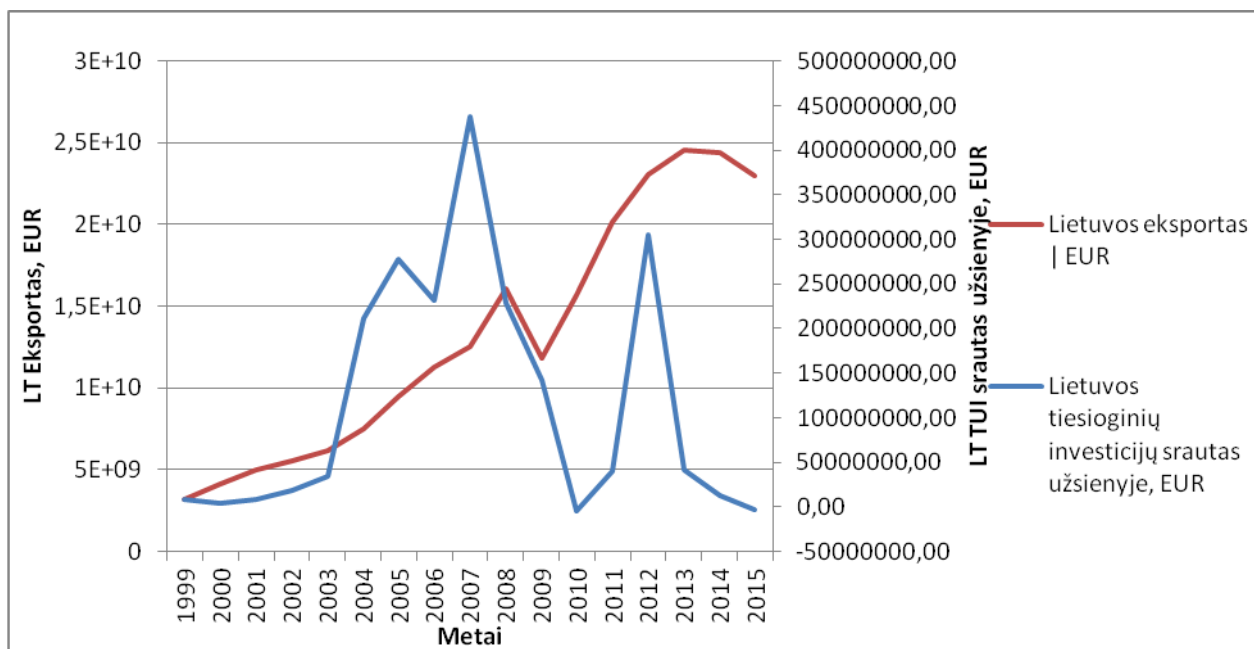
Analizuojant paslaugų ir prekių eksporto procentinį pokytį, matoma, kad nuo 2010 m. paslaugų ir prekių eksportuojamų kiekių augimas lėtėja ir 2014 m. eksportas augo tik 3,05 proc. (žr. 19 pav.). 2005 metais, kuomet Lietuva jau buvo Europos Sąjungos narė, eksporto apimtys augo daugiausiai – 20,6 proc. Vėlesniais metais eksporto augimas buvo svyruojantis nuo 12,63 iki 3,16 proc. Ekonominės krizės metu eksporto augimas buvo neigiamas ir siekė -12,79 proc., nors 2010 m. eksportas augo labiausiai dėl pamažu atsigaunančių rinkų iki 18,94 proc.



19 pav. Lietuvos paslaugų ir prekių eksporto metinis augimas procentais (sudaryta autoriaus remiantis Knoema.com duomenų baze)

Analizuojant Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto duomenis (žr. 20 pav.), matoma, kad nuo 1999 m. abu šie rodikliai auga. Ryškus augimo pokytis matomas nuo 2004 m., kuomet Lietuva tapo Europos Sąjungos nare. Tuomet Lietuvai nebebuvo taikomi eksporto apribojimai su Europos Sąjungos šalimis, o Lietuvai tapo lengviau investuoti į Europos valstybes. Nuo 2007 m. Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos ir eksportas mažėja. Nuo 2009 m. iki dabar Lietuvos eksporto rodiklis yra didesnis nei tiesioginių užsienio investicijų.

Atlikta SPSS analizė parodė, kad apskaičiuota tikimybė lygi 0,838, kas reiškia, kad koreliacijos koeficientai yra nereikšminiai, t.y. reikšminio tiesinio ryšio tarp kintamųjų nėra, galimas tik netiesinis ryšys (žr. 2 Priedas).



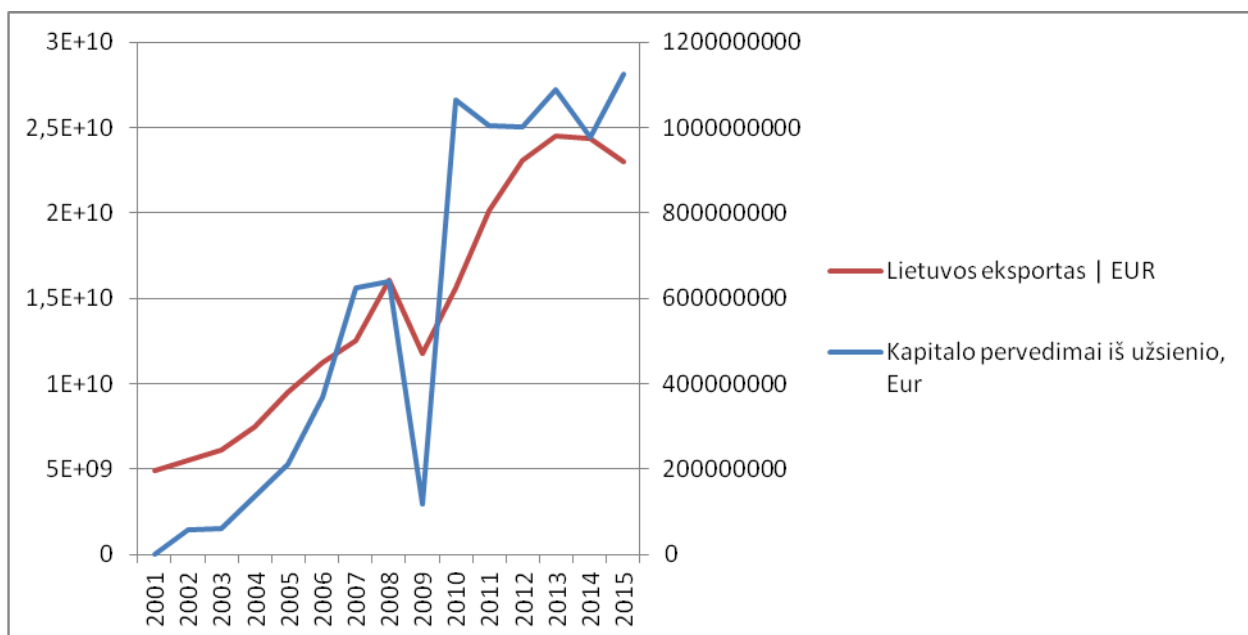
20 pav. Tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto ryšys (sudaryta autoriaus)

Paskutiniaisiais metais pasaulio ekonomikos plėtra yra sulėtėjusi. Vertinama, kad 2015 m. pasaulio ekonomika augo tik 3 proc. Tai yra mažiausias augimas nuo 2010 m., kuomet buvo pradėta atsigauti po pasaulinės finansų krizės. Tam įtakos turėjo kaupęsis įsiskolinimas tokiose šalyse kaip Kinija, įtampa finansų sektoriuje, neapibrėžtumas, pasikeitusi padėtis pasaulinėse žaliavų rinkose.

Dėl NVS šalių ekonomikos susitraukimo, mažėja Lietuvos eksporto rodikliai. Eksportas į šias šalis dėl taikomų prekybinių suvaržymų sumažėjo trečdaliu (2,2 mlrd. Eur.). Rytinių rinkų praradimas, skatino Lietuvą ieškoti kitų eksporto krypčių. Matomas eksporto augimas į Europos Sąjungą, JAV, Saudo Arabiją, Jungtinius Arabų Emyratus, Pietų Korėją, Indiją ir Ukrainą.

Sulėtėjusi ekonomika, blogėjanti tarptautinė aplinka ir didėjanti geopolitinė rizika mažino tiesioginių užsienio investicijų srautus. Vis daugiau buvo investuojama į pastatus ir statinius, mašinas ir įrengimus. Paskutiniaisiais metais įmonės stengiasi plėsti gamybinius pajėgumus, matoma pagyvėjusi nekilnojamojo turto rinka (Lietuvos ekonomikos raida ir perspektyvos, 2016). Globaliu mastu mažėjantys tiesioginių užsienio investicijų srautai turi neigiamą poveikį visų šalių investuotojams.

Kapitalo pervedimo iš užsienio ir eksporto analizė parodė tiesioginį ryšį tarp rodiklių (žr. 21 pav.) Atlikta SPSS analizė taip pat parodė, kad apskaičiuota tikimybė lygi 0,00, kas reiškia, kad koreliacija statistiškai reikšminga, jei SPSS apskaičiuota p reikšmė mažesnė už 0,05 (žr. 2 Priedas).



21 pav. Kapitalo pervedimų iš užsienio ir eksporto ryšys (sudaryta autoriaus)

Analizuojant duomenis, matoma, kad augant kapitalo pervedimams iš užsienio, Lietuvos eksportas augo. Iki 2006 m. bei trumpą laikotarpį nuo 2008 m. iki 2009 m. Lietuvos eksporto rodiklis buvo didesnis nei kapitalo. Nuo 2010 m. kapitalo pervedimų iš užsienio rodiklis yra didesnis nei Lietuvos eksportas. Tai reiškia, kad net ir mažėjant tiesioginėms užsienio investicijoms analizuojamu laikotarpiu, kapitalo pervedimai iš užsienio išlieka aukšti ir augantys.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Paskutiniaisiais metais vis daugiau įmonių ryžtasi investuoti į užsienio rinkas. Šiandien laukiama finansinė grąža dėl rinkų ir geopolitinės situacijos nestabilumo yra abejotina, todėl paskutiniaisiais metais mokslininkai stebi tiesioginių užsienio investicijų srautų lėtėjimą. Taip pat iš esmės keičiasi tiesioginių užsienio investicijų kryptys: jeigu XX amžiaus pradžioje buvo investuojama į besivystančios ekonomikos šalis, tai šiandien trys ketvirtadaliai investicijų tenka išsivysčiusios ekonomikos šalims. Tai reiškia, kad investicijos grindžiamos labiau ne grynais finansiniais, o daugiau technologiniais, žinių, įgūdžių, eksporto augimo sumetimais.

2. Išeinančių tiesioginių užsienio investicijų įtaka namų šalies ekonomikai nėra plačiai analizuojama moksliniuose darbuose. Mokslininkų atliekamų tyrimų rezultatai yra prieštaringi, todėl iki šiol nėra aišku, ar išeinančios tiesioginės užsienio investicijos turi teigiamą ar neigiamą poveikį. Dažniausiai tiesioginės užsienio investicijos naudojamos kaip eksporto pakaitalas, siekiant lengviau įeiti į naujas rinkas, panaudojant šalies, į kurią investuojama, darbo jėgos, technologinius, žinių ir kt. išteklius. Nustatyta, kad išeinančios tiesioginės užsienio investicijos šalies ekonomiką gali veikti dvejopai (teigiamai ir neigiamai): teigiamas poveikis matomas per naujų darbo vietų sukūrimą, infrastruktūros plėtrą, technologijų vystymą, žinių panaudojimą, konkurencingumo skatinimą, eksporto apimčių didėjimą. Neigiamas poveikis matomas per pelno, žinių ir technologijų išvežimą, infliacijos didinimą, technologinę priklausomybę, nesažiningą konkurenciją ir kt.

3. Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos labiausiai augo įstojus į Europos Sąjungą, kuomet buvo galima lengviau įeiti į kitas Europoje esančias užsienio rinkas. Kriziniu laikotarpiu į Lietuvą ateinančių tiesioginių užsienio investicijų srautai drastiškai mažėjo, nors tuo laikotarpiu Lietuva vis dar buvo linkusi investuoti į užsienio rinkas. Ekonominė krizė Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų sektoriui smogė 2010–2011 m., kuomet iš esmės pasaulio ekonomika pradėjo atsigauti. Lietuva dažniausiai investuoja į mokslinę ir profesinę veiklą (51 proc. visų investicijų), apdirbamąją gamybą (18,4 proc.), didmeninę ir mažmeninę prekybą (7,5 proc.). Mažiausiai investuojama į administracinę ir aptarnavimo veiklą (1 proc.), informaciją ir ryšius (2,2 proc.) ir nekilnojamojo turto pirkimą ir pardavimą (2,4 proc.).

4. Mokslinėje literatūroje pateikiama daug tiesioginių užsienio investicijų skirstymo būdų pagal įtaką ūkio subjektui, investuotojo statusą, investavimo tikslus, požymius ir kt. Tiesioginės užsienio investicijos matomos kaip kapitalo srautai į užsienio įmones, kurie prisideda prie ilgalaikių santykių plėtojimo ir grindžiami abipuse ekonomine nauda, prisiimant tam tikras teises ir pareigas.

5. Mokslininkai, analizuojantys tiesioginių užsienio investicijų poveikį, jas sieja su kapitalo, technologijų ir žinių srautais. Atlikta mokslinių publikacijų analizė atskleidė, kad tiesioginės užsienio investicijos dažniau orientuotos į aukštu ekonominiu išsivystymu pasižyminčias šalis, o jų poveikis dažniausiai analizuojamas per gamybos, nedarbo ir eksporto apimčių pokytį. Naujų technologijų ir žinių atėjimas yra orientuotas į finansiškai stabilias įmones, todėl vietinis smulkus verslas yra išstumiamas iš rinkos arba turi įgyvendinti brangiai kainuojančius gamybinius sprendimus, siekdamas išsilaikyti. Nors tai sustiprina vieno sektoriaus įmones, tačiau apsunkina smulkaus ir vidutinio verslo išsilaikymą. Investuotojai dažniausiai renkasi tas valstybes, kuriose gali sumažinti gamybos sąnaudas darbo užmokesčio pagalba, pasižymi aukšta darbuotojų kvalifikacija ir žemais mokesčiais. Tiesioginės užsienio investicijos taip pat prisideda prie nedarbo problemos augimo namų rinkose, nes nebelieka nekvalifikuotos darbo jėgos poreikio, tačiau auga aukšta ir specifinė kvalifikacija pasižyminčių specialistų poreikis. Šiandien įmonės įeiti į kitas rinkas gali dviem būdais: eksportuoti arba steigti filialus kitose šalyse. Tiesioginės užsienio investicijos siejamos su naujų rinkų atvėrimu eksportui, tačiau tai kartu siejama ir su pusgaminių ir žaliavų eksporto išaugimu, perkėlus gamybą į kitas valstybes.

6. Analizuojant Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų kryptis, jos keičiasi keičiantis geopolitinei situacijai regione. Nuo 2012 m. daugiau nei per pusę mažėjo Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos į Rusijos, Ukrainos ir Baltarusijos rinkas, perkeliant kapitalo srautus į ekonomiškai ir politiškai stabilesnes šalis Europoje. Lietuvos investicijos dvigubai augo į Nyderlandus ir kaimyninės Lenkijos rinkas.

7. Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos labiausiai augo Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare. Prasidėjus ekonominei krizei Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos smarkiai nukrito. Pokriziniu laikotarpiu Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos išlieka sąlyginai žemos lyginant su prieškriziniu laikotarpiu. Taip yra dėl susikaupusio įsiskolinimo tokiose šalyse kaip Kinija, įtampos finansų sektoriuje, neapibrėžtumu geopolitinėje situacijoje, pasikeitusi padėties pasaulinėse žaliavų rinkose. Tiesioginių užsienio investicijų ir BVP analizė parodė, kad nėra stipraus ryšio tarp tiesioginių užsienio investicijų ir BVP. Lietuva priskiriama prie išsivysčiusios ekonomikos šalių, todėl BVP svyravimas nėra žymus.

8. Tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo nustatytas žymus ryšys. Apskaičiuota tikimybė lygi 0,003, t.y. koreliacija statistikai reikšminga, nes yra mažesnė už p reikšmę 0,05. Didėjant Lietuvos tiesioginėms užsienio investicijoms, mažėja nedarbo lygis šalyje, o kuomet tiesioginės užsienio investicijos mažėja, nedarbo lygis didėja.

9. Lietuvos eksporto rodikliai užima antrą vietą tarp trijų Baltijos valstybių. Pajamos, gautos už eksportą sudaro 81,22 proc. nuo BVP. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto

koreliacinės analizės apskaičiuota tikimybė lygi 0,838, kas reiškia, kad koreliacijos koeficientai yra nereikšminiai, t.y. reikšminio tiesinio ryšio tarp kintamųjų nėra, galimas tik netiesinis ryšys.

10. Darbe kelta hipotezė pasitvirtino tik iš dalies: Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos turi žymų ryšį nedarbo pokyčiui. Tarp Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų ir BVP bei eksporto rodiklių pokyčio ryšys nebuvo nustatytas.

11. Kapitalo pervedimų iš užsienio srautai parodė stiprią koreliaciją tarp BVP. Atlikta SPSS analizė parodė, kad apskaičiuota tikimybė lygi 0,00, kas reiškia, kad koreliacija statistiškai reikšminga, jei apskaičiuota p reikšmė mažesnė už 0,05. Kapitalo pervedimų iš užsienio ir nedarbo rodiklių koreliacinė analizė parodė, kad koreliacijos koeficientai yra nereikšminiai, nes apskaičiuota tikimybė lygi 0,986, t.y. reikšminio tiesinio ryšio tarp kintamųjų nėra, galimas tik netiesinis ryšys. Kapitalo pervedimo iš užsienio ir eksporto analizė parodė tiesioginį ryšį tarp rodiklių – apskaičiuota tikimybė lygi 0,00, kas reiškia, kad koreliacija statistiškai reikšminga, jei apskaičiuota p reikšmė mažesnė už 0,05.

12. Siekiant užtikrinti Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų efektyvumą ir grąžą, jos turi būti nukreiptos į ekonomiškai ir politiškai stabilias valstybes ir rinkas. Dėl politinio, geopolitinio ir ekonominio nestabilumo Rytų ir NVS rinkose, Lietuva turi persiorientuoti į Vakarų Europos, Amerikos ar Azijos rinkas.

13. Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos turi būti orientuotas į rinkas, kuriose stipriai išvystyta mokslinių tyrimų, techninė, apdirbamosios gamybos veikla dėl aukštos finansinės grąžos, pritraukiant aukštos kvalifikacijos užsienio specialistus.

LITERATŪRA

1. Baldwin, R. E. (1995). The effects of Trade and Foreign Direct Investment on Employment and Relative Wages. OECD. [žiūrėta 2015-11-15]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5lgsjhvj7ttg.pdf?expires=1447619069&id=id&accname=guest&checksum=F4F48A254A560411611F523C9AEEA7B1>
2. Bernatonyte, D. ir Normantiene, A. (2009). Estimation of Trade Specialization: the Case of the Baltic States. *Inžinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 2, 7-17.
3. Blanchard, O. (2011). *Macroeconomics*. Boston: Pearson Prentice Hall.
4. Blomstrom, M. & Persson, H. (1983). Foreign investment and 'spillover' efficiency in an underdeveloped economy. Evidence from the Mexican manufacturing industry. *World Development*, 11(6), 493-501.
5. Blomström, M., Fors, G. & Lipsey R. E. (1997). Foreign direct investment and employment: home country experience in the United States and Sweden. *The Economic Journal*, 107, 1787-1797.
6. Borensztein, E., De Gregorio, J. & Lee, J. (1998). How does foreign direct investment effect economic growth. *Journal of International Economics*, 45(1), 115-135.
7. Brozen, Y. (1958). Means for Maintaining Economic Stability // *Journal of Farm Economics*, No. 40, p. 1069-1078.
8. Campos, F. N. & Kinoshita, Y. (2008). Foreign direct investment and structural reforms: Evidence from Eastern Europe and Latin America. International Monetary Fund Working Paper 08/26. International Monetary Found. [žiūrėta 2016-01-28]. Prieiga per internetą: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2008/wp0826.pdf>
9. Carkovic, M. & Levine, R. (2002). *Does Foreign Direct investment Accelerate Economic Growth? University of Minesota, Working paper*. [žiūrėta 2015-10-25]. Prieiga per internetą: http://www.iie.com/publications/chapters_preview/3810/08iie3810.pdf
10. Chen, Y., Hsu, W. C. & Wang, C. (2012). Effects of outward FDI on home-country export competitiveness. The role of location and industry heterogeneity. *Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies*, 5(1), 56-73.
11. Chowdhury, A. & Mavratos, G. (2006). FDI and growth: what causes what? *The World Economy*, 29(1), 9-19.
12. Chu, W. (2015, Rugsėjo 16). China's "Going Out" Initiatives: Professional Services Demand in Bohai. *Economist*. [žiūrėta 2016-01-19]. Prieiga per internetą: <http://economists-pick-research.hktdc.com/business-news/article/Research-Articles/China-s-Going-Out-Initiatives-Professional-Services-Demand-in-Bohai/rp/en/1/1X000000/1X0A3OS8.htm>

13. Cibulskienė, D. ir Butkus, M. (2007). *Investicijų ekonomika: realiosios investicijos*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 191.
14. Cuyvers, L. & Soeng, R. (2011). The effects of Belgian outward direct investment in European high –wage and low-wage countries on employment in Belgium. *International Journal of Manpower*, 32(3), 300-312.
15. Čegyūtė, O.; Miečinskienė, A. (2009). Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas // *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 1(3), p. 9-12.
16. Čiburienė, J. ir Zachareva, G. (2006). International Trade as a factor of competitiveness: comparison of Lithuanian and Bulgarian cases. *Inžinerinė Ekonomika-Engineering Economics*, 4, 48-56.
17. Dachs, B., Ebersberg, B. & Lööf, H. (2007). The Innovative Performance of Foreign owned Enterprises in Small Open Economies. Electronic Working Paper Series, April, No. 87. Digitala Vetenskapliga Arkivet. [žiūrėta 2015-11-21]. Prieiga per internetą: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:487525/FULLTEXT01.pdf>
18. Damijan, J. & Decramer, S. (2014). *Productivity Gains after Outward FDI: Evidence from Slovenia. Discussion Paper*. University of Ljubljana. [žiūrėta 2016-04-24]. Prieiga per internetą: <https://feb.kuleuven.be/VIVES/publicaties/discussionpapers/DP/DP2014/vivesdp46-productivitygainsoutwfdi.pdf>
19. Definition of foreign direct investment (2015). Financial times. [žiūrėta 2015-09-25]. Prieiga per internetą: <http://lexicon.ft.com/term?term=foreign-direct-investment>
20. Demir, F. (2016). Effects of FDI Flows on Institutional Development: Does It Matter Where the Investors are from? *World Development*, 78, 341-359.
21. Denzer, A. (2011). *The effects of outward FDI on economic growth – a theoretical and empirical analysis*. Doctor dissertation. Germany: Eberhard Karls University Tuebingen.
22. Demirhan, E. & Masca, M. (2008). Determinants of foreign direct investment flows to developing countries: a cross-sectional analysis. *Prague economic papers*, 4, 356-369.
23. Dunning, J. H. (1981). *International production and the multinational enterprise*. London: George Allen and Unwin.
24. Dunning, J. H. (1993). *Prospects for foreign direct investment in Eastern Europe*. New York: St.Martin's Press.
25. Dunning, J. H. & Narula, L. (1996). *Foreign Direct Investment and Governments: Catalysts for Economic Restructuring*. London: Routledge.
26. Eksportas. Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2124&status=A>

27. Elia, S., Mariotti, I. & Piscitello, L. (2009). The impact of outward FDI on the home country's labour demand and skill composition. *International Business Review*, 18(4), 357-372.
28. FDI outward stock as a percentage of gross domestic product. Knoema. [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga per internetą: <https://knoema.com/WINVR2015/world-investment-report-2015?action=export#>
29. Feinberg, S.E. & Majumdar, S.K. (2001). Technology spillovers from foreign direct investment in the Indian pharmaceutical industry. *Journal of International Business Studies*, 32(3), 421-437.
30. Fontagné, L. (1999). Foreign Direct Investment and International Trade. Compliments or substitutes? OECD. [žiūrėta 2015-09-29]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5lgsjvhvj7n0r.pdf?expires=1443517840&id=id&accname=guest&checksum=9A3A086899AE427A7623E7CF8A641B87>
31. Galininienė, B. ir kt. (2007). *Ekonomikos modernizavimas: nauji iššūkiai ir ekonominės politikos prioritetai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
32. Ginevičius R., Rakauskienė, O. G., Patalavičius, R., Tvaronavičienė, M., Kalašinskienė, K. ir Lisauskaitė, V. (2005). *Eksperto ir investicijų plėtra Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas.
33. Glass, A. & Saggi, K. (1999). FDI Policies under Shared Factor Market. *Journal of International Economics*, 49, 309-332.
34. Head, K. & Ries, J. (2004). Exporting and FDI as alternative strategies. *Oxford Review of Economic Policy*, 20(3), 409-423.
35. Herzer, D. (2010). Outward FDI and economic growth. *Journal of Economic Studies*, 37(5), 476-494.
36. Hsu, W. Ch., Gao, X., Zhang, J. & Lin, H. M. (2011). The effects of outward FDI on home-country productivity. Do location of investment and market orientation matter? *Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies*, 4(2), 99-116.
37. Ilg, R. E. (1994). Long-term unemployment in recent recessions. *Monthly labour review*, 117(6), 12-16.
38. Importas. Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2124&status=A>
39. Investicijos (n.d.) Verslo banga internetinis puslapis. [žiūrėta 2015-09-13]. Prieiga per internetą: <http://www.verslobanga.lt/lt/zb.download/3c3ad8fb48e21/investicijos.html>, (žiūrėta: 2015 09 13).
40. Inward and Ourward Foreign Direct Investment Flows and Stock, annual. Knoema. [žiūrėta 2016-02-10]. Prieiga per internetą: <http://knoema.com/UNCTADFDI2014Sep/inward-and->

outward-foreign-direct-investment-flows-and-stock-annual-1970-2013?location=1001210-lithuania&action=download

41. Yasmin, B., Hussain, A. & Chaudhary, M. A. (2003). Analysis of factors affecting foreign direct investment in developing countries. *Pakistan Economic and Social Review*, 1&2, 59-75.
42. Javorcik, B. S. (2004). Does Foreign Direct Investment Increase the Productivity of Domestic Firms? In Search of Spillovers Through Backward Linkages. *The American Economic Review*, 94(3), 605-627.
43. Johnson, A. (2006). The Effects of FDI Inflows on Host Contry Economic Growth. European Trade Study Group. [žiūrėta 2016-03-28]. Prieiga per internetą: <http://www.etsg.org/ETSG2005/papers/johnson.pdf>
44. Jones, J. & Wren, C. (2006). *Foreign direct Investment and the Regional Economy*. USA: Ashgate Publishing Company..
45. Jones, Ch. P. (2010). *Investments Principles and Concepts. International Student Version*. Asia: John Wiley & Sons.
46. Kvainauskaitė, V. (2003). *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Kaunas: Technologija.
47. Kazlauskaitė, R. ir Bučiūnienė, I. (2008). The Role of Human Resources and Their Management in the Establishment of Sustainable Competitive Advantage. *Inžinerinė ekonomika – Engineering Economics*, 5, 78-84.
48. Khamar, M. (2003). Productivity and foreign direct investment – evidence from Mexico. *Journal of Economic Studies*, 30(1), 66-76.
49. Kokko, A.(2006). The home country effects of FDI in developed economies. [žiūrėta 2015-11-10]. Prieiga per internetą: <http://swopec.hhs.se/eijswp/papers/eijswp0225.pdf>
50. Kueh, J. S. H., Puah, C.H. & Liew, V. K. S. (2014). Macroeconomic Determinants of Direct Investment Abroad of Singapore. *Inžinerinė Ekonomika – Engineering Economics*, 25(1), 72-81.
51. Langvinienė, N., Sekliuckienė, J. ir Vengrauskas, V. (2010). *Tarptautinis verslas*. Kaunas: Technologija.
52. Laskienė, D. (2010). Ryšys tarp tiesioginių užsienio investicijų ir investicijas priimančios šalies tarptautinės prekybos: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba*, 15, 140-144.
53. Lietuviškos kilmės eksportas (2015). Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2015-11-10]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2122&status=A>
54. Lietuvos ekonomikos raida ir perspektyvos (2016). Lietuvos bankas. [žiūrėta 2016-04-23]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/makroekonominės_proгноzes

55. Lietuvos Respublikos Seimas (1999). *Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas*. (1999 m. liepos 7 d. Nr. VIII-1312). [žiūrėta 2016-01-29]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245493
56. Lietuvos statistikos departamentas (2015). Statistikos pranešimas. [žiūrėta 2015-10-29]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/tiesiogines_investicijos_2014_m
57. Lietuvos Statistikos departamentas (2015). Nedarbo lygis. [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1533&status=A>
58. Lietuvos statistikos departamentas (2015). Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje. [žiūrėta 2015-10-31]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=6d9d5cee-014b-4e1c-9e41-bc40d749919d>
59. Lipsey, R. E. (2004). Home- and Host-Country Effects of Foreign Direct Investment. *Challenges to Globalization: Analyzing the Economics*, p. 333-382.
60. Lipsey, R. E., Pourvis, D. & Courant, P. N. (1994). *Microeconomics*. Harper Collins Colledge Publishers.
61. Lyroudi, K., Papanastasiou, J. ir Vamvakidis, A. (2004). Foreign direct investment and economic growth in transition economies. *South Eastern Journal of Economics*, 1, 97-110.
62. Loungani, P. & Razin, A. (2001). How beneficial is foreign direct investment for developing countries. *Finance and development*, 38/2. Foreign Direct Investment. [žiūrėta 2015-09-13]. Prieiga per internetą: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2001/06/loungani.htm>
63. Lukoševičius, K. ir Martinkus, B. (2002). *Mažųjų ir vidutinių įmonių vadyba*. Kaunas; Technologija.
64. Mariotti, I., Mutinelli, M. & Piscitello, L. (2003). Home country employment and foreign direct investment: Evidence from the Italian case. *Cambridge Journal of Economics*, 27(3), p. 419-431.
65. Mariotti, I., & Piscitello, L. (2007). The impact of outward FDI on local employment. Evidence from the Italian case. In M. Arauzo, D. Liviano, & M. Martí'n (Eds.), *Entrepreneurship, economic growth and industrial location*. London: Edward Elgar, 299–320.
66. Markauskienė, A., ir Nikitina, S. (2002). Gyventojų nedarbo ir užimtumo dinamika ir užimtumo perspektyvos. *Ekonomika ir vadyba: ekonomikos aktualijos*, 3(31), 51–52.
67. Markusen, J. R. (1995). The boundaries of multinational enterprises and the theory of international trade. *Journal of Economic Perspectives*, 9(2), 169-189.
68. Martin, J. (2010). On the Dynamics of Export and FDI: the Spanish Internationalization Process. Institut de Recerca en Economia Aplicada Regional i Publica. [žiūrėta 2016-04-24]. Prieiga per internetą: http://www.ub.edu/irea/working_papers/2010/201010.pdf

69. Masso, J., Varblane, U. & Vahter, P. (2007). The impact of outward FDI on home-country employment in low-cost transition economy. University of Tartu. [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga per internetą: <ftp://ftp.repec.org/opt/ReDIF/RePEc/mtk/febpdf/febawb52.pdf>;
70. Moran, T. (2011). *Foreign Direct Investment and Development. Launching a Second Generation of Policy Research*. Washington: Peterson Institute for International Economics.
71. Moura, R. & Forte, R. (2009). The effects of foreign direct investment on the host country economic growth – theory and empirical evidence. Submitted to the 11th ETSG Annual Conference [žiūrėta 2015-05-30]. Prieiga per internetą: <https://ideas.repec.org/p/por/fepwps/390.html>
72. Navickas, V. (2003). *Europos Sąjungos rinkų ypatumai*. Kaunas: Technologija.
73. Nair-Reichert, U. & Weinhold, D. (2001). Causality test for cross-country panels: a new look at fdi and economic growth in developing countries. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 63(2), 53-171.
74. Nourbakhshian, M. R., Hosseini, S., Aghapour, A. H., & Gheshmi, R. (2012). The Contribution of Foreign Direct Investment into Home Country's Development. *International Journal of Business and Social Science*, 3(2), 275-287.
75. Pekarskienė, I. ir Laskienė, D. (2012). Užsienio investicijų sąsajų su ekonominiais lūkesčiais vertinimas Lietuvoje. *Economics and management*, 17(4), 1390-1396.
76. Purlys, Č. ir Treigienė, D. (2006). *Investment Management*. Vilnius: Technika.
77. Ram, R. & Zhang, K. H. (2002). Foreign Direct Investment and Economic Growth: Evidence from Cross-Country Data for the 1990s. *Economic Development and Cultural Change*, 51(1), 205-215.
78. Roy, A. G. & Van den Berg, H. F. (2006). Foreign direct investment and economic growth: a time-series approach. *Global Economy Journal*, 6(7), 1-19.
79. Ruplienė, D. ir Garšvienė, L. (2008). Tiesioginių užsienio investicijų įtaka šalies ekonomiam augimui. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(12), 262-270.
80. Ruplienė, D., Montvilaitė, K. ir Grigaliūnienė, Ž. (2008). Tiesiogines užsienio investicijas lemiantys veiksniai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(12), 271-280.
81. Sabra, M. M. (2015). A Dynamic Panel Analysis on French Exports and Outward FDI in Selected Mediterranean Countries. *Journal of International and Global Economic Studies*, 8(1), 93-112.
82. Sakalauskaitė, R. ir Miškinis, A. (2014). Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje regioninė analizė. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 8(2), 27-43.
83. Seo, S. J. & Suh, S. C. (2006). An analysis of home country trade effects of outward foreign direct investment. *ASEAN Economics Bulletin*, 23(2), 160-170.

84. Sinevičienė, L. (2013). Kapitalo investicijas lemiantys veiksniai investicijų teorijų raidos kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4(32), 18-27.
85. Smarzynska, B. K. (2002). Does Foreign Direct Investment Increase the Productivity of Domestic Firms? In Search of Spillovers through Backward Linkages. *World Bank Policy Working Paper 2923*, 1-29.
86. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus įsakymas „Tiesioginių užsienio investicijų statistinio tyrimo metodika“, (2008 m. vasario 27 d. Nr. DĮ-65). [žiūrėta 2016-02-18]. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/documents/10180/669791/TUI_metodika_2008DI65.pdf/e8f53421-9947-4cd7-97ce-d59ed70f84c3
87. Stevens, G. V. G. & Lipsey, R. E. (1992). Interactions between domestic and foreign investment. *Journal of International Money and Finance*, 11(1), 40-62.
88. Strat, V., Davidescu, A. & Paul, A. (2014). FDI and The Unemployment – A Causality Analysis for The Latest EU Members. *Procedia Economics and Finance*, 23, 635-643.
89. Tiesioginės investicijos 2013 m. Lietuvos bankas. [žiūrėta 2016-04-23]. Prieiga per internetą: http://lb.lt/tiesiogines_investicijos_2013_m
90. Tiesioginės investicijos 2014 m. Lietuvos bankas. [žiūrėta 2016-04-23]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/tiesiogines_investicijos_2014_m
91. Tiesioginės investicijos 2015 m. Lietuvos bankas. [žiūrėta 2016-04-23]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/tiesiogines_investicijos_2015_m
92. Treigienė, D. (2010). *Investicijos*. Vilnius: Technika.
93. Todaro, M. P. (1994). *Economic development*. London: Longman.
94. Tomohara, A. & Yokota, K. (2007). Foreign direct investment and wage inequality: is skill upgrading the culprit? Working Paper 14. ICSEAD. [žiūrėta 2015-11-19]. Prieiga per internetą: http://warehouse.icek.jp/user03/834_194_20110622115733.pdf
95. Tvaronavičienė, M. ir Kalašinskaitė, K. (2003a). Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį: tendencijos ir efektyvumo įvertinimas. *Verslas: teorija ir praktika*, 4(2), 61-71.
96. Tvaronavičienė, M. ir Kalašinskaitė, K. (2003b). Tiesioginių užsienio investicijų efektyvumo vertinimas Baltijos šalyse. *Verslas: teorija ir praktika*, 4(3), 129-140.
97. UNCTAD statistic. Country profile. General profile: Lithuania. UNCTAD. [žiūrėta 2015-10-31]. Prieiga per internetą: <http://unctadstat.unctad.org/CountryProfile/440/en440GeneralProfile.html>
98. UNCTAD statistic. Foreign Direct Investment: Inward and Outward Flows and stock, annual 1980-2011. UNCTAD. [žiūrėta 2015-10-31]. Prieiga per internetą: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>

99. UNCTAD statistic. Lithuania. UNCTAD. [žiūrėta 2015-10-31]. Prieiga per internetą: http://unctad.org/Sections/dite_fdistat/docs/webdiaeia2014d3_LTU.pdf
100. Valentinavičius, S. (2010). *Investicijų valdymas. Teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
101. Williams, D. A. (2009). Determinants of Outward Foreign Direct Investments from Small Island Developing States. *American Journal of Economics and Business Administration*, 1(2), 45-54.
102. Wolf, M. (2004). *Why Globalisation Works*. New Haven and London: Yale University Press.
103. Žilinskaitė, A. (2010). Negative and positive effects of foreign direct investment. *Ekonomika ir vadyba*, 15, 332-336.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos pagal geografinę kryptį mln. Eur. (Lietuvos statistikos departamentas)

	2012	2013	2014
Iš viso pagal valstybes	1953,32	2371,83	2329,99
Europos Sąjunga	1588,96	2162,86	2115,38
ELPA šalys	-1,24	0,19	-0,28
NVS šalys	290,21	170,65	190,98
Airija			
Austrija			
Baltarusija	126,24	61,96	82,48
Belgija	4,89		1,71
Bosnija ir Hercegovina	35,99		
Bulgarija	39,68	14,48	17,62
Čekija	1,07	1,27	1,3
Danija	27,06	27,96	6,39
Estija	276,8	191,39	197,88
Ispanija	2,99		5,31
Italija	19,84	17,77	16,61
Jungtinė Karalystė	100,55	70,24	55,14
Kazachstanas	0,28	0,75	2,21
Kipras	236,15	269,45	264,09
Latvija	237,59	263,77	263,75
Lenkija	140,51	314,89	297,4
Nyderlandai	443,78	491,09	474,32
Norvegija	-1,73	0,24	-0,18
Prancūzija	11,05	7,87	4,4
Rumunija	4,32	4,06	4,3
Rusija	110,8	65,98	58,29
Rusija be Kaliningrado srities	39,38	37,83	26,88
Rusijos Kaliningrado sritis	71,42	28,15	31,41
Serbija	14,76	14,42	14,61
Slovakija	7,81	6,56	6,72
Suomija	6,04	13,9	1,86
Švedija	1,62	2,34	1,79
Ukraina	51,95	41,07	47,27
Uzbekistanas	0,4	0,38	
Vokietija	24,04	21,71	18,28

Kitos šalys	28,75	461,85	485,57
-------------	-------	--------	--------

2 PRIEDAS

Koreliacinė analizė tarp kintamųjų (Sudaryta autorės, remiantis SPSS analizės duomenimis)

Correlations					
		LT_TUI_srautas_už sienyje_EUR	LT_BVP_to_m eto_kainomis_ EUR	LT_nedarbo_lygis_ _proc	LT_ekspor tas_EUR
LT_TUI_srautas_už sienyje_EUR	Pearson Correlation	1	,054	-,688**	,054
	Sig. (2-tailed)		,838	,003	,838
	N	17	17	16	17
LT_BVP_to_m eto_kainomis_ EUR	Pearson Correlation	,054	1	-,161	1,000**
	Sig. (2-tailed)	,838		,550	0,000
	N	17	17	16	17
LT_nedarbo_lygis_ _proc	Pearson Correlation	-,688**	-,161	1	-,161
	Sig. (2-tailed)	,003	,550		,550
	N	16	16	16	16
LT_eksporas_EUR	Pearson Correlation	,054	1,000**	-,161	1
	Sig. (2-tailed)	,838	0,000	,550	
	N	17	17	16	17

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Correlations					
		Kapitalo_pervedimai_iš_užsienio_EUR	Lietuvos_eksportas_eur	Lietuvos_nedarbo_lygis_proc	Lietuvos_BVP_to_meto_kainomis_EUR
Kapitalo_pervedimai_iš_užsienio_EUR	Pearson Correlation	1	,934**	-,005	,896**
	Sig. (2-tailed)		,000	,986	,000
	N	15	15	15	15
Lietuvos_eksportas_eur	Pearson Correlation	,934**	1	-,063	,955**
	Sig. (2-tailed)	,000		,822	,000
	N	15	15	15	15
Lietuvos_nedarbo_lygis_proc	Pearson Correlation	-,005	-,063	1	-,247
	Sig. (2-tailed)	,986	,822		,375
	N	15	15	15	15
Lietuvos_BVP_to_meto_kainomis_EUR	Pearson Correlation	,896**	,955**	-,247	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,375	
	N	15	15	15	15

**Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų srautas užsienyje ir analizuojami ekonominiai rodikliai
(Lietuvos statistikos departamentas ir UNCTAD statistic)**

	Lietuvos tiesioginių investicijų srautas užsienyje, EUR	Lietuvos BVP, to meto kainomis EUR	Lietuvos nedarbo lygis, proc	Lietuvos eksportas EUR
1999	8000000,00	12712080000		3190063900
2000	4000000,00	13368177000	16,4	4110633400
2001	8000000,00	14194520000	17,4	4957470500
2002	18000000,00	15202167000	13,8	5536793100
2003	34000000,00	16668484000	12,4	6158084500
2004	212000000,00	18237724000	10,9	7477745100
2005	278000000,00	21002351000	8,3	9490052700
2006	232000000,00	24079178000	5,8	11262843000
2007	437000000,00	29040662000	4,2	12509378200
2008	229000000,00	32696282000	5,8	16077086700
2009	142000000,00	26934820000	13,8	11796800700
2010	-4344300,28	28027659000	17,8	15650730000
2011	39773517,15	31263097000	15,4	20150844500
2012	305181302,13	33334730000	13,4	23047361200
2013	41847196,48	34962230000	11,8	24544604100
2014	12905468,03	36444362000	10,7	24361334200
2015	-2551552,36	37189729000	9,1	22983616800

**Kapitalo pervedimai iš užsienio ir analizuojami ekonominiai rodikliai
(Lietuvos statistikos departamentas ir UNCTAD statistic)**

	Kapitalo pervedimai iš užsienio, Eur	Lietuvos BVP, to meto kainomis EUR	Lietuvos nedarbo lygis, proc	Lietuvos eksportas EUR
2001	1729000	14194520000	17,4	4957470500
2002	59395000	15202167000	13,8	5536793100
2003	60015000	16668484000	12,4	6158084500
2004	136655000	18237724000	10,9	7477745100
2005	212724000	21002351000	8,3	9490052700
2006	368646000	24079178000	5,8	11262843000
2007	623694000	29040662000	4,2	12509378200
2008	639096000	32696282000	5,8	16077086700
2009	117232100	26934820000	13,8	11796800700
2010	1065188000	28027659000	17,8	15650730000
2011	1005242000	31263097000	15,4	20150844500
2012	1002621000	33334730000	13,4	23047361200
2013	1090101000	34962230000	11,8	24544604100
2014	978777000	36444362000	10,7	24361334200
2015	1123705000	37189729000	9,1	22983616800